

DET HANDLAR OM SPRÅKLUST

- ett biblioteksperspektiv på
samverkan för små barns
språkutveckling i Jönköpings län

CATARINA ERIKSSON

Fil. dr. i biblioteks- och informationsvetenskap,
Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås

Innehållsförteckning

Förord.....	2
Sammanfattning	3
Inledning	4
Syfte och forskningsfrågor	5
Disposition.....	5
Bakgrund	7
Kort om Jönköpings län	7
Samverkan inom offentlig sektor	8
Att arbeta tillsammans för små barns språkutveckling.....	10
... och så finns Rikshandboken	13
Ett sätt att förstå samverkan	15
Metod och material	17
Studiens empiriska material.....	17
Tillvägagångssätt	18
Språklust tar form – i tid och rum.....	19
I startgroparna	19
Lagstiftning och regelverk.....	21
Kunskaps- och förklaringsmodeller.....	21
Organisation.....	25
Lösa kopplingar	29
Gränsobjekt	30
Slutsatser och diskussion	34
Språklust som samverkansstruktur.....	34
Språklust som insatser.....	36
Språklust och barnfamiljerna	38
Reflektioner.....	40
Förslag till fortsatt forskning	42
Författarens tack.....	43
Referenser	44

Förord

Det har gått många år sedan de första samtalen kring det som så småningom skulle bli Språklust ägde rum. Kerstin Rydsjös skrift Dags att höja ribban!? från 2012 var en stor inspiration, där bland annat vikten av samverkan poängteras. I Biblioteksplan Region Jönköpings län 2026-2029 knyter Språklust an till flera av målen. Över tid har Språklust utvecklats, utifrån lokala förutsättningar och med blicken lyft mot det som har hänt på området nationellt.

Så hur ser det ut, har ribban höjts i Jönköpings län? Är den samverkan som Språklust består av relevant för länets folkbibliotek i sitt uppdrag idag? Biblioteksutveckling anlidade Bibliotekshögskolan i Borås och forskaren Catarina Eriksson för att undersöka detta. I samtal och intervjuer har bibliotekschefer och bibliotekspersonal generöst delat med sig av sina tankar och erfarenheter. Stort tack till er!

Förhoppningen är att denna rapport bidrar till att lyfta det betydelsefulla arbete kring små barns språkutveckling som folkbiblioteken i Jönköpings län gör, ett arbete som kräver professionell kompetens. Jag hoppas också att rapporten kan inspirera till reflektioner och samtal i din verksamhet och ligga till grund för kommande prioriteringar och beslut.

Johanna Billvén

Enhetschef

Biblioteksutveckling Region Jönköpings län

Jönköping i juni 2026

Sammanfattning

Föreliggande rapport handlar om *Språklust*, den samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård, logopedi, pedagoger på familjecentralernas öppna förskolor och Biblioteksutveckling Region Jönköpings län, som sedan år 2015 finns i Jönköpings län och har små barns språkutveckling i fokus. Rapporten, som är skriven ur ett biblioteksperspektiv, har som syfte att undersöka om samverkansstruktur och insatser inom Språklust är relevanta för folkbiblioteken i Jönköpings län, i sitt uppdrag att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning.

Studiens empiriska material utgörs av intervjuer med representanter för Biblioteksutveckling, bibliotekarier samt bibliotekschefer. Även en enkät har använts för att få återkoppling på språkfrämjande och läsfrämjande verksamheter från barnfamiljer. Analysen av materialet görs med hjälp av begrepp hämtade från samverkansteori.

En viktig aspekt av hur Språklust utformats över tid är att man har beaktat det regelverk som anges i *Rikshandboken för barnhälsovård*, som är det styrande dokumentet för barnhälsovården, och som även logopedin förhåller sig till. *Rikshandbokens* skrivningar har varit fullt förenliga med biblioteksbranschens avsikter och därför har Rikshandboken i förekommande fall blivit styrande inom Språklust. Inom Språklust görs språkfrämjande och lässtimulerande hembesök hos alla barn vid 8 månaders ålder, av en BHV-sjuksköterska.

Resultatet visar att den **samverkansstruktur** som över tid har byggts upp inom Språklust har blivit som en självklarhet för folkbiblioteken i länet. Den uppbyggda samverkansstrukturen bär de skilda förvaltningsnivåernas inter-professionella relationer; professionerna fullgör sina respektive uppgifter utan påtaglig inblandning av varandra, men med medvetenhet om varandras kompletterande funktioner.

De **insatser** som görs inom ramen för Språklust utgör en lägstanivå för språkfrämjande verksamheter för små barn i länet. Folkbiblioteken utökar med fördel insatserna på olika sätt, exempelvis genom fler gåvoböcker. Den särskilda Språklust-hylla som fysiskt manifesteras vid folkbiblioteken i länet, som svarar upp mot logopedins behov av ändamålsenliga böcker för språklig stimulans, tillgodoser många fler behov än endast det nämnda. Den fungerar ofta som en kurerad samling för de små barnens vuxna att välja böcker från.

Inledning

Biblioteksutveckling och Barnhälsovården i Region Jönköpings län samarbetar med länets folkbibliotek och logopedier för att ge alla barn Språklust!

Beskrivningen ovan, hämtad från regionens webbplats, ger vid handen att Språklust handlar om samarbete mellan olika instanser inom ett geografiskt avgränsat område, att man vänder sig till alla barn samt att det har med språk att göra. Över hela Sverige bedrivs språkfrämjande verksamheter för små barn i samverkan mellan folkbibliotek och barnhälsovård (BHV), och Språklust kan ses som ett exempel bland dessa.

I sommartid 2025 vände sig Biblioteksutveckling Region Jönköpings län (RJL) till Bibliotekshögskolan för ett uppdrag rörande att *undersöka om samverkansstruktur och insatser inom Språklust är relevanta för folkbiblioteken i Jönköpings län, i sitt uppdrag att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning*. Det ska göras i föreliggande studie.

Språklust är samverkan. Samverkan sker alltid kring något och i ett särskilt syfte – det är målinriktade aktiviteter som människor från olika organisationer gör tillsammans (Danermark och Kullberg, 1999; Lindberg 2009). Målet med Språklust är att ge förutsättningar för god språkutveckling för små barn. I början av år 2015 fanns inte Språklust – år 2025 finns det i allra högsta grad. Strax innan år 2015 började olika samhällsaktörer i Jönköpings län – som delade detta mål – att samverka, och därur kommer dagens Språklust. Språklust har ett *generellt spår* som är för alla barn i länet och ett *riktat spår* som är för barn och familj i behov av särskilt stöd i sin språkutveckling. Alltså både för *alla* och för *vissa*. En tanke att ha med sig i utforskandet av Språklust är att då för tiden var det inte självklart vad den begynnande samverkan skulle leda till. Ett grundantagande för föreliggande studie är att det kunde ha blivit på något annat sätt. Nu blev det som det blev. Det som blev förtjänar att ges uppmärksamhet.

Språklust samordnas och processleds av Biblioteksutveckling vid Region Jönköpings län (RJL). Det ger en administrativ hemvist. Språklust är inskrivet i *Handlingsplan för jämlik hälsa* kopplat till strategin *Tillsammans för jämlik hälsa och ett bra liv i Jönköpings län 2016-2025*. Det ger en politisk hemvist. Språklust finns i alla kommuner i Jönköpings län. Det ger en geografisk hemvist. Forskning visar att det inte är ovanligt att samverkan havererar (Danermark, 2000, s. 10). Språklust har hållit. Dessa omständigheter tillsammans väcker nyfikenhet – om hur Språklust tog form, vad som görs inom Språklust och hur det hela egentligen fungerar.

En studie om Språklust kan vara värdefull på olika sätt. För den som intresserar sig för samverkan mellan olika offentliga verksamheter generellt kan den utgöra ett exempel. För den som intresserar sig för regional och kommunal biblioteksverksamhet i olika former kan studien redogöra för sätt att arbeta. Den som vill veta hur olika organisationer kan arbeta tillsammans för små barns språkutveckling kan bekanta sig med några

metoder. Den som intresserar sig för offentliga verksamheter inom Jönköpings län får en pusselbit att lägga till den bilden.

Särskilt angelägen kan studien vara för den som vill förstå mer av det sammanhang där man själv utgör en del – för alla personer som på olika sätt har med Språklust att göra. Det kan vara i rollen som professionell; som biblioteksanställd eller inom annan verksamhet, som avnämare eller som invånare i Jönköpings län. Vidare kan studien berätta något om folkbibliotekets arbete med att främja barns språkutveckling, en uppgift som finns angiven i bibliotekslagen (SFS 2013:801, §8).

Studien är gjord ur ett biblioteksperspektiv. Det betyder att perspektiv från andra samverkansaktörer än biblioteksverksamheter inte särskilt beaktas.

Syfte och forskningsfrågor

Studiens syfte är att *undersöka om samverkansstruktur och insatser inom Språklust är relevanta för folkbiblioteken i Jönköpings län, i sitt uppdrag att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning*. Folkbiblioteken i Jönköpings län förstås här som representanter för A) bibliotekarier verksamma inom Språklust, samt B) chefer för kommunala biblioteksverksamheter. Att vara relevant för folkbiblioteken förstås här som *att vara betydelsefull och av intresse för folkbiblioteken i länet*.

Syftet är komplext och bryts därför ner i mindre delar. Dessa har blivit studiens forskningsfrågor, vilka har varit vägledande genom studien. De lyder enligt följande:

1. Hur ser **samverkansstrukturen** inom Språklust ut och hur kan den förstås?
2. Vilka **insatser** görs inom ramen för Språklust och hur kan de förstås?
3. Hur märks bibliotekens språkutvecklande och lässtimulerande arbete **bland barnfamiljer** i Jönköpings län?

Forskningsfrågorna är av både deskriptiv och analytisk karaktär. Den tredje forskningsfrågan avser bidra med *återkoppling* rörande folkbibliotekens arbete för att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning.

Disposition

Efter ovanstående inledning följer en beskrivning av det sammanhang där Språklust finns, det vill säga Jönköpings län, ett av de 21 län som finns i Sverige. Vidare följer en överblick över studier om och satsningar på små barns språkutveckling i form av samverkan, för att teckna en bild av det sammanhang där Språklust ingår.

Efter bakgrunden följer en presentation av de teoretiska verktyg som används för studien, följt av en redovisning av de metoder som tagits i bruk för att generera studiens empiriska material.

Därefter följer analysen och resultatredovisning, där det empiriska materialet relateras till den teoretiska ramen. Studien avslutas med sammanfattande slutsatser och en fördjupad diskussion kring Språklust, samt med förslag till fortsatt forskning.

Bakgrund

I föreliggande kapitel tecknas en bakgrund till Språklusts sammanhang.

Kort om Jönköpings län

Språklust finns i tid och rum. Det angår och påverkar barnfamiljer och berörd personal. Det är ett småländskt fenomen, då Jönköpings län utgör Smålands nordvästra del. Naturen i länet är varierad vilket ger sina respektive förutsättningar. Här finns 13 kommuner av varierande storlek. Residensstaden Jönköping är till invånarantalet den nionde största kommunen i Sverige.

Figur 1. Karta över Jönköpings län med kommunindelning. Respektive kommuncentrum samt regionala sjukhus är markerade.

Till de administrativa förutsättningarna för Språklust hör att alla kommuner i Jönköpings län har inrättade familjecentraler. En familjecentral är en samordning mellan olika funktioner; basen är mödra- och barnhälsovård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst. En annan omständighet i länet är att inom hälso- och sjukvården gäller inte vårdvalet just för barnhälsovården. Det betyder att alla barnfamiljer är hänvisade till att besöka sin närmsta barnavårdscentral (BVC). En konsekvens av den omständigheten är

att den regionala barnhälsovården, och därmed även Språklust, har kontakt med alla barnfamiljer i länet.

En schematisk överblick över kommunerna i Jönköpings län ger följande vid handen:

Kommun	Antal invånare	Antal folkbibliotek	Antal familjecentraler	Antal födda
Aneby	6 851	1	1	71
Eksjö	17 660	2	1	136
Gislaved	28 641	6	2	220
Gnosjö	9 010	2	1	64
Habo	13 511	1	1	150
Jönköping	148 152	12	10	1 462
Mullsjö	7 546	1	1	65
Nässjö	31 474	5	1	278
Sävsjö	11 531	4	1	122
Tranås	18 555	1	1	164
Vaggeryd	14 943	4	1	134
Vetlanda	27 313	4	1	222
Värnamo	34 534	5	2	331

Figur 2. Kortdata om kommunerna i Jönköpings län, gällande för året 2025. Källa: Kolada

Efter denna kortfattade beskrivning av Jönköpings län, den fysiska platsen för Språklust, flyttas uppmärksamheten till andra exempel på samverkan för små barns språk-utveckling i regional bibliotekskontext, för att se Språklust i ett vidare sammanhang.

Samverkan inom offentlig sektor

Samverkan är numera vanligt i det offentliga Sverige. I detta avsnitt redogörs kort för fenomenet.

År 1999 publicerades i Sverige en bok med titeln *Samverkan. Velfärdsstatens nya arbetsform* (Danermark och Kullberg, 1999). Berth Danermark var då professor i sociologi och Christian Kullberg var forskarassistent i socialt arbete, båda vid Örebro universitet. Vid den tiden hade samverkan på flera håll kommit att betraktas som en nödvändighet för uppfyllandet av velfärdsstatens uppgifter, men med samverkan kom också kravet om både planering och ledning på ett sätt som verksamheterna inte var vana vid. Att samverka förde med sig utmaningar. Kajsa Lundberg, då verksam vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, skriver att samverkan har blivit allt vanligare inom offentlig sektor och att argumenten för samverkan uppges vara av ideologiska, moraliska, ekonomiska och kunskapsmässiga slag (Lindberg, 2009).

Mikael Löfström (2001), docent i företagsekonomi och universitetslektor vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet, redogör för varför samverkan har kommit att bli så betydelsefullt för offentliga organisationer under 1990-talet. Skälen som anförs är att olika myndigheter med likartade verksamheter kan uppnå effektivare resursanvändning, att myndigheter bättre ska kunna svara upp mot s.k. utsatta gruppers behov i samhället samt att samverkan kan öka inflytandet för både medborgare och lokala aktörer.

Löfströms tes är att samverkan är en arena som konstruerar gränser. Gränser ska i sammanhanget förstås som att organisationerna blir tydligare i sina egna konturer, både inåt och utåt. Han skriver vidare att en form av utveckling mot tydligare gränsdragningar är specialisering av personal, vilket i sin tur påverkar balansen mot andra organisationer. Löfström påpekar att de gränser han beskriver bara utgör nya villkor för samverkan, de måste inte utgöra stopp i processen. (Löfström, 2001)

Det finns fler och andra uttryck för hur det går att diskutera samverkan. En *samverkans-trappa* beskrivs i Kulturrådets rapport om Bokstart i Sverige (Rånlund, 2020). Den består av fyra skilda nivåer: 1) Struktur, 2) Samsyn, 3) Samarbete, 4) Samhandling, där nivåer 1 och 2 uppges vara strukturell samverkan. Den utgör ett exempel på problematisering av samverkan inom bibliotekssektorn. Sandin och Berge Kleber (2023, s. 57-62) redovisar studier om samverkan i sin kunskapsöversikt om biblioteksverksamheter för barn och unga, där utöver samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård också förekommer samverkan med andra parter. Dessa båda texter är av intresse som exempel på att samverkan som fenomen erhåller uppmärksamhet på biblioteksområdet.

En annan infallsvinkel på samverkan ges av Jenny Lindberg (2024), forskare i biblioteks- och informationsvetenskap (b&i), som skriver om vikten av samverkanskompetens hos bibliotekarier. Hon ger uttryck för att insikter i den egna förmågens begränsningar och räckvidd är angelägna, både för den egna professionen och för andras. Sett i ljuset av föreliggande studie är samverkanskompetens intressant då den sannolikt tas i anspråk inom ramen för praktiskt Språklust-arbete i Jönköpings län.

I bibliotekslagen kan läsas att "[i] syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka" (SFS 2013:801 §14). Varken i lagens lydelse eller i *Svensk biblioteksförenings* uttolkning av lagen (*För det demokratiska samhällets utveckling: bibliotekslagen enligt lagstiftaren*, 2019) sträcker sig avsikterna om samverkan utanför själva biblioteksväsendet, utan håller sig inom detsamma. Där finns ingen uttryckt avsikt om att nå utanför det egna området för att samverka.

Nu riktas fokus mot förekommande exempel på samverkan mellan folkbibliotek och annan part.

Att arbeta tillsammans för små barns språkutveckling

I Sverige finns traditioner att samarbeta mellan barnhälsovård och folkbibliotek för att på olika sätt främja små barns språkutveckling. Föreliggande avsnitt inleds med att uppmärksamma några rapporter som särskilt fick upp ärendet på agendan bland folkbibliotek i Sverige.

År 2012 publicerade Region Halland rapporten *Dags att höja ribban!?* som var skriven av Kerstin Rydsjö, tidigare verksam vid Bibliotekshögskolan i Borås. Rapporten fick upp frågan om samarbete för små barns språkutveckling på dagordningen för svenska folkbibliotek. Den utgör en sammanställning av svenska och internationella studier om samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård för att främja språk- och litteracitetsutveckling. Rydsjö (2012) redogör bland annat för det brittiska initiativet Bookstarts tillblivelse och bevekelsegrunder. Också Bogstart, en dansk satsning med inspiration från Bookstart omnämns (s. 34 ff.), och där riktar sig projektet till familjer i utsatta bostadsområden. Bogstartarbetaren gör två hembesök hos familjen under barnets första år, och ger bokgåvor. Det understryks att Bogstart är ett biblioteksprojekt, även om de verksamma uppmanas att samarbeta med andra yrkesgrupper som också arbetar med språkutvecklingen hos små barn. Genomgående satte rapporten (Rydsjö, 2012) ljuset på hur bibliotek och barnhälsovård kan arbeta tillsammans för att främja små barns språk- och litteracitetsutveckling, och den fick genomslag vid tiden, i Jönköpings län och på många andra ställen.

Anna Hampson Lundh och Katarina Michnik (2014), vid tillfället verksamma vid Bibliotekshögskolan i Borås, redogör i en uppföljande rapport från Region Halland för resultatet av en landsomfattande enkätstudie rörande samsamarbetsformer mellan folkbibliotek och barnavårdscentral. De visar att vid den tiden var den vanligaste samsamarbetsaktiviteten gåvoböcker till barn under två års ålder, och därefter utdelande av broschyrer om språkutveckling och läsning. Även andra exempel på samsamarbetsaktiviteter förekommer, som gåvoböcker till barn under fyra års ålder, bokdepositioner på BVC, och att biblioteket ansvarar för en träff inom BVC:s föräldrautbildning. I enkätstudien ställs också frågor om målgrupperna för samsamarbetet, och barn 0-2 års ålder och deras föräldrar förekommer, jämte flerspråkiga barn och deras föräldrar, barn med språkstörning och deras föräldrar, men också barn i åldern 2-5 år och deras föräldrar. Även barn med funktionsnedsättningar och deras föräldrar fungerar som målgrupper. Många barnbibliotekskonsulenter, som var en av respondentgrupperna i enkätundersökningen, gav uttryck för att regionalt samarbete görs med logopedin, och därefter med BHV. I rapporten redovisas också för "nivåer av samverkan" i det språkfrämjande arbetet, i enlighet med en taxonomi (Hampson Lundh och Michnik, 2014). Taxonomin är skapad av Ögland, Lundgren och Wockatz (2010, s. 93-94).

Hampson Lundh och Michnik (2014) sammanfattar att särskilt kring gåvoböcker förekommer samarbete mellan bibliotek och BVC, men att långsiktiga samsamarbeten med

politisk förankring är sällsynt. Rapportens slutsatser är att det finns stor utvecklingspotential vad gäller samverkan mellan bibliotek och BVC. Författarna ger förslag på föräldrautbildningar, användarundersökningar, skriftliga överenskommelser gällande formerna för samarbetet, fortbildning som är regelbunden och gemensam för parterna, samt förankring hos politiker och bibliotekschefer. Ett annat förslag är gemensam planering, marknadsföring och uppföljning, vilket bland annat inkluderar tydliggörande av mål, syften och ansvarsfördelning. Det som gör rapporten av Hampson Lundh och Michnik (2014) angelägen för föreliggande studie är den bild som tecknas av hur samverkan beskrivs och vad den består i; den ger en samtidsbild av det landskap där Språklust började ta form. Språklust kan speglas mot den bilden. Eftersom enkätstudien var rikstäckande finns rimligtvis även respondenter från Jönköpings län med i Hampson Lundhs och Michniks (2014) material.

Bland förslagen om hur man kan gå vidare i arbetet skriver Hampson Lundh och Michnik (2014) fram vikten av politisk förankring för att kunna skapa långsiktiga strukturer för samarbete mellan bibliotek och BVC. De anför att med stöd hos landstingskommunala och kommunala politiker skulle en övergripande nationell satsning kunna genomföras. Författarna hänvisar till Rydsjö (2012) som i sin rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språkutveckling skriver fram förslag om en satsning liknande Bookstart i Storbritannien, och ger uttryck för att något snarlikt vore önskvärt i Sverige. (Hampson Lundh och Michnik, 2014)

Kort därefter, år 2014, sätts Bokstart i Sverige, med Kulturrådet som finansiär och med Göteborg, Landskrona och Södertälje som pilotkommuner. Satsningen hade ett uttalat fokus på föräldrar till barn i åldern 0-3 år, i "utsatta bostadsområden", och metoderna var hembesök av bibliotekarier samt bokgåvor. (Rånlund, 2020)

Kulturrådets rapport *Bokstart Sverige – en uppföljning* (Rånlund, 2020) berättar om att Bokstart nått Sverige och fungerar som ett regeringsuppdrag. Bokstart arbetar med *family literacy*, vilket betyder ett fokus på läsfrämjande för hela familjen. De bokstartsprojekt som pågår i Sverige bygger på samverkan mellan olika aktörer, oftast folk- och regionbibliotek tillsammans med barnhälsovård samt förskolan. (Rånlund et al., 2020) Idag – år 2026 – kan kommuner och regioner ansöka om bidrag för språkstimulerande verksamheter som ligger i linje med Bokstarts intentioner. Bokstart vänder sig till föräldrar och vuxna i närheten av små barn, i åldern 0-3 år. Under 2025 inkom 77 ansökningar, och 71 kommuner och tre regioner erhöll utvecklingsmedel från Bokstart. (www.bokstart.se) Det betyder att en högre andel av kommunerna än av regionerna söker utvecklingsbidrag från Bokstart. Bokstart i egenskap av nationell kulturpolitisk satsning är en viktig referens både till Språklust och till annan språkfrämjande verksamhet för små barn i Sverige.

Biblioteken i Halland har länge bedrivit arbete med fokus på små barns språkutveckling, bland annat i form av språkväskor inom ramen för projektet *Språkkedjan*, som pågick

mellan 2007-2010 (Blomberg och Ehde Andersson, 2010). Regionen har tagit initiativ till samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård, på både praktisk och teoretisk nivå, och rapporterna av Rydsjö (2012) och av Hampson Lundh och Michnik (2014) utgör delar av det teoretiska arbetet. Samverkan mellan folkbibliotek, regionbibliotek och logopedi i Halland har också varit föremål för en masteruppsats (Hamp, 2022). Den studien visar att just samverkan mellan olika professioner hjälper dem att nå mål de inte skulle ha nått på egen hand. Region Halland finansierar (f.n. år 2026) en doktorand som studerar Språkstart Halland, och i en inledande artikel från det arbetet beskrivs föräldrarnas upplevelser av särskilda Språkstartsbesök, som sker i hemmet eller på biblioteket, då barnet är 6 respektive 11 månader gammalt. Resultatet visar att både barn och föräldrar vid besöken har inspirerats till fortsatta språkstimulerande aktiviteter och finner dem givande och stärkande; besöken förändrar föräldrarnas syn på det lilla barnets språkförmåga (Dyne et al. 2024). Språkstartsbesöken genomförs av biblioteksanställda språkstartare, som har med sig gåvopaketer innehållande böcker, leksaker, sånger och ramsor.

I en kommande masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, med arbetsnamnet *Professionsteoretiska perspektiv på samverkan mellan bibliotekarier och logopeder En intervjustudie med utgångspunkt i konceptet Språkpill* (Frithiofsson, kommande) undersöks hur de professionella gränserna mellan bibliotekarier och logopeder märks inom konceptet *Språkpill*. Som en konsekvens av det valda perspektivet framträder tydliga skillnader mellan bibliotekariers och logopeders synsätt. Studien är väl förankrad i både teori och praktik.

En kritisk bild av de språkstimulerande hembesök som görs inom ramen för Bokstart ges av kulturpolitikforskaren Sofia Lindström Sol, genom studier av verksamheten i Göteborg. Hon pekar bland annat på att hemmet och familjen under dessa besök blir föremål för bedömningar av en samhällets representant, med hänseende på förekomsten av böcker och på familjens attityder till läsning. Det påminner om 1800-talets filantropi med moraliska implikationer. (Lindström Sol, 2021; Lindström Sol och Ekholm, 2021) Det är alltså inte självklart att bibliotekarier alltid förstås som neutrala representanter för samhället.

Det är åtskilliga av Sveriges 21 regioner som idag bedriver språkfrämjande verksamheter för små barn, i samverkan mellan region och kommun på olika sätt. Till viss del liknar satsningarna varandra – vanliga inslag är samverkan mellan folkbibliotek, logopedi och barnhälsovård, besök och gåvoböcker, samt uppmuntran till familjer att språka tillsammans. Exempel på dessa verksamheter är *Språktåget* som utvecklats av Region Stockholm¹ och därefter har spridit sig till Västra Götalandsregionen² och Region

---

¹ Se <https://www.regionstockholm.se/kultur/regionbiblioteket/spraktaget/det-har-ar-spraktaget/>

² Se <https://www.vgregion.se/f/kulturforvaltningen/biblioteksutveckling/lasframjande2/spraktaget/>

Jämtland Härjedalen³, där finns *Språknätet* i Region Uppsala⁴, *Språkpiller* vid Götabiblioteken⁵ i Östergötland (som här inkluderar även Tranås), *Språkstart Halland*⁶ i Region Halland och vid Biblioteksutveckling Kronoberg Blekinge finns *Språkstegen*⁷. Till raden av exempel kan även *Språklust*⁸ vid RJL föras.

Det ska noteras att urvalet exempel ovan är godtyckligt. I kölvattnet efter rapporterna från Regionbibliotek Halland och Kulturrådets pilotsatsning på Bokstart hände det mycket inom många regioner i fråga om samverkan för små barns språkutveckling, och avsikten med exemplen är endast att illustrera den förekommande bredden.

Mycket av den aktuella samverkan handlar om barnhälsovården och i det sammanhanget måste ett särskilt fenomen uppmärksammas. Dit kommer vi nu.

... och så finns Rikshandboken

För att teckna bakgrunden till *Språklust* måste *Rikshandboken* nämnas. Det kan till förstona verka långsökt, men inte vid närmare eftertanke. Benämningen syftar på *Rikshandboken i barnhälsovård*, som beskriver sig själv i enlighet med följande:

Rikshandboken i barnhälsovård är webbaserad och innehåller metoder och riktlinjer för svensk barnhälsovård samt aktuell och kvalitetssäkrad kunskap om barns hälsa och utveckling. Rikshandboken i barnhälsovård drivs av Inera AB på uppdrag av Sveriges regioner och kommuner. (Det här är Rikshandboken i barnhälsovård)

Målgrupp för *Rikshandboken* är i första hand personal inom barnhälsovården och i andra hand hälso- och sjukvårdspersonal, studenter samt förskolepersonal. Dess syfte är att skapa förutsättningar för en nationell, jämlik och rättvis barnhälsovård av hög kvalitet. En poäng med *Rikshandboken* är alltså resurseffektivisering; att behovet av att utarbeta regionala riktlinjer, arbetsmodeller och rutiner ska minska, eftersom jobbet redan är gjort. *Rikshandboken* har funnits på nätet sedan 2012. Det som gör det angeläget att skriva om *Rikshandboken* här och nu är att den har betydelse och genomslag inom barnhälsovården. Den används, och därför är det angeläget att veta något om vad som står i den. För den som vill samverka med barnhälsovården är kännedom om den att betrakta som en förutsättning.

Bland mycket annat står det i *Rikshandboken* om BHV-sjuksköterskans hembesök vid 8 månaders ålder till alla barn, samt om den språkscreening som BHV gör av barn, vid

---

³ Se <https://biblioteksutvecklingjh.se/biblioteksutveckling/for-biblioteken/barn--unga/spraktaget.html>

⁴ Se <https://regionuppsala.se/utveckling/utvecklingsomraden/kulturochbildning/verksamhetsomraden-inom-kulturutveckling/biblioteksutveckling/sprakutveckling-och-skapande-for-barn/spraknatet/>

⁵ Se <https://www.gotabiblioteken.se/sprakpiller>

⁶ Se <https://www.regionhalland.se/kultur/kultur-for-barn-och-unga/satsningar-och-projekt/sprakstart-halland>

⁷ Se <https://regionblekinge.se/biblioteksutveckling-blekinge-kronoberg/sprakstegen/om-sprakstegen.html>

⁸ Se <https://www.rjl.se/regional-utveckling/kultur/biblioteksutveckling/spraklust>

antingen 2,5 eller 3 års ålder. Språkscreeningen används för att identifiera om barnet har svårigheter med språkförståelsen. Den faktorn är av intresse när det handlar om barns språkutveckling, så som det gör inom Språklust. Dokumentet ges uppmärksamhet här därför att det är av betydande vikt för Språklusts utformning. Det finns tillgängligt för envar som avser samverka med svensk barnhälsovård, och dess vara och inflytande är inte lämpligt att försöka förhandla bort.

Efter att ha stiftat bekantskap med omständigheter kring Språklust riktas nu uppmärksamheten mot några teoretiska perspektiv och begrepp som kan bidra till en djupare förståelse av Språklust.

Ett sätt att förstå samverkan

När Språklust började ta form var det inte självklart vad det skulle bli av det hela – det är en samverkan som har utvecklats över tid. För att förstå Språklust behöver jag ett teoretiskt verktyg som hjälper mig att se hur det tog form, på ett sätt som visade sig vara hållbart. För ändamålet vänder jag mig till Berth Danermark och Christian Kullberg (1999), då samverkansforskare vid Örebro universitet. De skriver att samverkan, för att kunna fungera, måste beaktas med särskilt hänseende på tre teman, nämligen *lagstiftning och regelverk, kunskaps- och förklaringsmodeller* samt *organisation*. Min tanke är att de aspekterna kan bidra till att förstå formeringen av Språklust.

Ett grundantagande i föreliggande studie är att samverkan alltid sker kring något och i ett särskilt syfte, och därför behöver jag också se hur samverkan byggs – hur den tar eller ges form. För det ändamålet använder jag några begrepp hämtade hos Kajsa Lindberg (2009) från Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Jag kombinerar dessa delar för att skapa den teoretiska ram jag behöver för analysen. Beskrivningen börjar i aspekterna som uttrycks i Danermark och Kullberg (1999) samt i Danermark (2000).

Lagstiftning och regelverk uppmärksammar lagar, förordningar och andra regelverk som sätter ramar för en verksamhet eller organisation. Direktiv från centrala instanser, och politiska mål, hänger också ihop med den här aspekten. Olika organisationer och aktörer har olika ansvar i samhället, och det kan leda till ojämlika roller. Problem kan uppstå om någon vill bestämma på ett område som ligger utanför hens ansvar. För samverkan är det värdefullt både att ha kännedom om reglernas innehåll och att veta hur reglerna hanteras inom organisationen. Fackliga avtal för de samverkande och olika interna bestämmelser är också viktiga att känna till, jämte olika yrkesetiska koder. Det finns både formella och informella regelverk som måste hanteras. Jag sammanfattar aspekten som att olika organisationer är olika hårt hållna och styrda, och att vilken lagstiftning och vilka regler som samverkan måste förhålla sig till är därför angeläget att uppmärksamma.

Kunskaps- och förklaringsmodeller handlar i hög grad om synsätt, om olika perspektiv. Man ser på världen på olika sätt. Det tar sig uttryck i att olika aktörer, exempelvis olika professioner, har olika förståelser av det som är för handen. Exempelvis att med olika utbildningar i bagaget ser man olika saker olika tydligt. Det är inget konstigt att synsätten skiljer sig åt, men de måste klargöras om man ska samverka. Det är heller varken önskvärt eller realistiskt att olika professioner uppnår enighet kring sina teoretiska ställningstaganden – hellre kan oenigheten ses som en tillgång och möjlighet till utveckling. Önskvärt inom samverkan är att lära av varandras synsätt. En variant av hur olika perspektiv tar plats inom samverkan är hur man talar - exempelvis kan yrkesjargong vara exkluderande för den med annan professionell hemvist, men också berikande att få del av eller insyn i en annan diskurs. Jag sammanfattar aspekten med

att det är en poäng i sig med de olika kunskaps- och förklaringsmodellerna för samverkan men att det är viktigt att förhålla sig till dem.

Den tredje aspekten är **Organisation**. Det är angeläget att klargöra de organisatoriska strukturer som föreligger bland de samverkande parterna. Somliga är platta och andra är hierarkiska. Ibland handlar det om vem som har mandat att fatta beslut – somliga medarbetare beslutar själva medan andra måste förankra med sin chef. Olika organisationer är också olika mycket politiskt styrda – ju mindre direkt politisk styrning desto större frihetsgrad för berörda professioner. Det kan handla om huvudmän. Frågan om bemanning kan föras till aspekten organisation. Hur organisationerna ser ut har betydelse för samverkan.

Ovanstående aspekter skapar förutsättningarna för fungerande samverkan. Danermark (2000, s. 13, 19) trycker även på ledningens ansvar för att skapa dessa förutsättningar – de skapar sig inte på egen hand.

Aspekterna ovan kompletteras med några begrepp hämtade från Lindberg (2009), för att se hur samverkan byggs upp. Med hänvisning till Orton och Weick (1990) skriver hon om att organisera samverkan med hjälp av **lösa kopplingar**, vilka i sin tur bygger på *kopplingar* och *oberoende*. Kopplingar innebär att det finns en viss grad av förutsägbarhet och bestämdhet inom samverkan; en *svarsbenägenhet* (responsiveness). Oberoende innebär att parter har en flexibilitet och självständighet. Poängen med lösa kopplingar är att kunna balansera en viss stabilitet och en viss särprägel mot varandra (s. 80). Jag avser ta hjälp av lösa kopplingar för att förstå hur Språklust byggs upp. Det kan nämnas att ett alternativ till lösa kopplingar är täta kopplingar, som kan förstås som ett traditionellt och rationellt sätt att organisera verksamheter i samspel. Det är alltså ett annat sätt att organisera samverkan.

Lindberg (2009) ger också begrepp för att förstå vad det är parterna samverkar om – samverkan har ett eller flera objekt. Objekten måste inte vara föremål, men det är något som man kan organisera sina aktiviteter kring, något som samverkan riktar sig mot. Objekten medverkar till att skapa mening i den lokala kontexten. Lindberg (2009) kallar dem **gränsobjekt** (eng. boundary objects) och det är dem som samverkansaktörerna enas kring i sitt arbete. Därför uppmärksammar jag *gränsobjekt* inom Språklust, de som samverkan organiseras kring.

Gränsobjekten har inte nödvändigtvis samma innebörd för alla personer som ingår i samverkan, men de är gemensamma och bidrar till både samordning och avgränsning, och kan bidra till en gemensam mening. Gränsobjekt kan både utvecklas och omtolkas över tid. (Lindberg, 2009)

Efter denna presentation av studiens teoretiska ram riktas nu uppmärksamheten mot vad teorin ska användas till, och hur den ska användas. Det betyder att intresset riktas mot det material och de metoder som tas i anspråk.

Metod och material

Föreliggande studie har planerats i samarbete med uppdragsgivaren, Biblioteksutveckling RJJ, och är ett fall av uppdragsforskning. Jag har inom uppdraget haft fria händer att välja teorier och utforma intervjuguider, samt fria händer i fråga om hur jag hanterar materialet och skriver fram mitt resultat. *Slutsatser som dras är mina egna och inget som RJJ behöver stå bakom.*

Urvalet av informanter till intervjuerna är avhängigt Biblioteksutveckling; genom deras försorg har jag fått kontaktuppgifter till bibliotekarier som kunnat berätta för mig om arbetet inom Språklust, medan bokning av intervjutillfällen har jag ansvarat för. Gruppintervjun med bibliotekschefer gjordes vid ett möte som cheferna fått särskild inbjudan till, och det var Biblioteksutveckling som inbjöd till mötet.

Jag utformade det första utkastet till enkäten (mer om den nedan) som därefter diskuterades med uppdragsgivarna. Jag färdigställde den därefter, och tillhandahöll en QR-kod som respondenterna använde för att nå fram till densamma. Distributionen av enkäten ombesörjdes av Biblioteksutveckling.

Studiens empiriska material

Materialet som ligger till grund för analys är av olika slag och har genererats på olika sätt. Det handlar huvudsakligen om semistrukturerade intervjuer; om en **parintervju** med enhetschef och processledare för Biblioteksutveckling, vilka båda sitter i Språklusts styrgrupp, en **gruppintervju** med fyra bibliotekschefer från olika kommuner i Jönköpings län, samt fyra **individuella intervjuer** med bibliotekarier med egna erfarenheter från arbetet inom Språklusts ramar, med hemvist i olika kommuner i Jönköpings län. Parintervjuns deltagare refereras till som P1 och P2. Gruppintervjuns deltagare refereras till som G1, G2, G3 och G4. Bibliotekarierna i de individuella intervjuerna refereras till som B1, B2, B3 och B4. Alla intervjuer spelades in, och transkriberades därefter med hjälp av programmet *Amberscript*.

	Tidpunkt	Form	Längd i tid	Sidor text
Parintervju	2025-11-06	På plats	2h 12 min	68 s.
Gruppintervju	2026-01-16	På plats	1h 40 min	51 s.
Bibliotekarie 1	I v. 46:2025	I zoom	58 min	19 s.
Bibliotekarie 2	I v. 46:2025	I zoom	45 min	19 s.
Bibliotekarie 3	I v. 46:2025	På plats	51 min	22 s.
Bibliotekarie 4	I v. 46:2025	I zoom	40 min	16 s.

Figur 3. Schematisk beskrivning av datagenerering i form av intervjuer.

Då behov av förtydliganden om särskilda RJJL-omständigheter har förlegat i materialet, har jag vänt mig till Biblioteksutvecklings representanter, som tålmodigt svarat på mina frågor.

Urvalet av informanter för de individuella intervjuerna har gjorts av Biblioteksutveckling med hänvisning till att de alla har erfarenhet av arbete inom Språklust och därför har värdefulla insikter och synpunkter att dela med sig av. Antalet år i yrket varierar hos informanterna. Inga av de intervjuade bibliotekarierna har sin hemvist i samma kommun som någon annan – det är alltså fyra olika kommuner representerade i informanturvalet. Alla bibliotekarierna är kvinnor.

Grupptervjun arrangerades av Biblioteksutveckling, som bjöd in bibliotekschefer till ett samtal om Språklust. Bibliotekscheferna har sin hemvist i olika kommuner och har alla olika lång erfarenhet av chefsuppdraget, och därtill olika bakgrund innan de tillträdde chefsposten. Bland cheferna finns både kvinnor och män representerade.

Även en enkätundersökning har genomförts inom studiens ram. Den riktades till barnfamiljer i Jönköpings län. Biblioteksutveckling distribuerade den via ett antal folkbibliotek i länet till förskolor och öppna förskolor. Respondenterna erhöll en QR-kod som med hjälp av mobiltelefonen ledde fram till enkäten, som huvudsakligen hade fasta svarsalternativ, men också några frågor med fritextsvar. Frågorna handlade om kännedom om Språklust som fenomen, om läs- och bokvanorna i familjen samt biblioteksanvändning. Endast fullständigt ifyllda enkäter samlades in, av spårbarhets-skäl. Enkätundersökningen gav 33 svar.

Tillvägagångssätt

Intervjumaterialet har analyserats med utgångspunkt i det teoretiska ramverket. Utsagor som berättar om ramverkets olika delar har förts samman, för att på så sätt skapa en teoretiskt underbyggd bild av Språklust. Det teoretiska ramverket har genomslag i resultatredovisningen.

Enkätundersökningens svar adderas till redovisningen i tillämpliga delar. Då det endast finns 33 enkätsvar görs inga beräkningar på materialet.

Nu är det dags att vända uppmärksamheten i den riktningen – mot själva resultatet.

Språklust tar form – i tid och rum

För att förstå begynnelsen av Språklust måste landskapet från den tiden kort tecknas igen. Vi backar till ca år 2014/15, då rapporten *Dags att höja ribban!?* (Rydsjö, 2012) lästes av barnbiblioteksföreträdare i folkbiblioteks-Sverige, och följdes upp av undersökningen *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige* (Hampson Lundh och Michnik, 2014). I båda rapporterna, som handlar om bibliotek i samarbete med andra, torgförs konceptet *Bookstart*, med sina hembesök av bibliotekarier, som en önskvärd väg att gå för att främja små barns språkutveckling. Kring år 2014/15 sjösattes pilotprojektet *Bokstart* i tre svenska kommuner, i regi av Kulturrådet efter mönster från det danska *Bogstart*, för att året därpå utökas med ytterligare två kommuner. Små barns språkutveckling kan beskrivas som ett hett ämne i samtiden, och många län/regioner tog initiativ på det området. Det gjorde även RJL, och det arbetet ska nu ges uppmärksamhet.

I startgroparna

Informanten P1 berättar om det förarbete som föregått Språklust, och som alltså genomfördes innan år 2015, som är det år då P1 började arbeta inom regionen. Där fanns en arbetsgrupp på regional nivå där utvecklare från bibliotek och barnhälsovård ingick; de aktuella professionerna var bibliotekarie, BHV-sköterska samt logoped. Bakgrunden var att en logoped, som var anställd av regionens barnhälsovårds centrala utvecklingsteam, intervjuade BHV-sjuksköterskorna i regionen och fann att dessa önskade metodstöd rörande hur man kan uppmuntra föräldrar att läsa för sina barn, för att stimulera barnens språkutveckling. Ett behov av bibliotekariekompetens hade därmed identifierats. Det behovet låg till grund för att chefen för BHVs centrala utvecklingsteam ställde frågan till chefen för biblioteksutveckling om samverkan kring barns språkutveckling, och en arbetsgrupp för ändamålet kom till stand.

I BHVs centrala utvecklingsteam fanns i uppstartsskedet en BHV-sjuksköterska som även var samordnare för familjecentralerna i länet. Som vi kommer att se har det betydelse för Språklust.

Språklust har två spår: Det generella spåret och det riktade spåret. Det generella spåret vänder sig till *alla* barn, motiverat med jämlikhet, och det riktade spåret vänder sig till barn och familjer med behov av extra stöd i sin språkutveckling. De båda spåren har arbetats fram jämsides och bemannas till viss del av olika aktörer inom samverkan, dock i samspel med varandra. De har också tagit form i samspel med förändringar i omvärlden och samtiden.

P1 berättar om begynnelsefasen kring året 2015, att man inom regionen hade ett etablerat arbetssätt för utvecklingsarbete⁹. Det handlade om att:

Ta vara på det som redan fungerar bra, jobba med ständiga förbättringar, jobba med piloter för att sedan skala upp [...]. Den tanken fanns med i det här utvecklingsarbetet från start liksom också. Och sen ville vi hitta insatser som skulle bli en gemensam grund, en... Någon slags lägstanivå; det är det där med jämlikheten... [...]... så att kommunerna sedan skulle kunna bygga på själva. (P1)

Det arbetssättet ligger till grund för utvecklingen och implementeringen av Språklust – att tillvarata det som fungerar bra, arbeta med ständiga förbättringar, och göra ”piloter” som man skalar upp. I enlighet med den metoden avsåg man hitta insatser som skulle bli en gemensam grund i hela länet, fullt möjliga för kommunerna att bygga vidare på. Vi återkommer till dessa strukturer och insatser. P1 berättar också att samtal fördes på chefsnivå inom regionen; bland annat med folkhälsochefen vilken gjorde att Språklust tidigt kopplades till regionens folkhälsostrategi, *Strategin Tillsammans för jämlik hälsa och ett bra liv i Jönköpings län*, som tas fram i samarbete med kommunerna i länet. Språklust fanns med i handlingsplanen för strategin från år 2016 och framåt. Det fanns en intention att skapa långsiktighet i arbetet med små barns språkutveckling.

Ovan kan det låta som att arbetet helt fördes på regional nivå, men parallellt med samtal med chefer inom regionen fördes samtal med de kommunala bibliotekscheferna i länet, för information och förankring av arbetet med Språklust och små barns språkutveckling. Det handlar om förväntningar på folkbiblioteksverksamheterna och om uppdraget, och förutsättningarna i kommunerna ser olika ut. Några kommuner i länet hade redan upparbetade rutiner för samarbete mellan bibliotek och barnhälsovård, men långt ifrån alla. Många kommuner ger bokgåvor till små barn och deras familjer, för att uppmuntra till läsning och biblioteksbesök. Somligt arbete fungerade, och somligt arbete kunde bli bättre.

Precis som i resten av folkbiblioteks-Sverige diskuterades hembesök även i Jönköpings län kring år 2015. Hembesök av bibliotekarier, i socioekonomiskt utsatta områden, stod mycket högt i kurs i branschen. Arbetsgruppen för Språklust hade haft uppe frågan om hembesöken och funnit att jämlikhet var ett än viktigt värde – att *alla* barn skulle få Språklust, genom Språklusts generella spår. Strävan efter jämlikhet talade emot att göra Språklust-hembesök hos endast *vissa* familjer. Barn och familjer som behöver extra stöd med språket får det genom Språklusts riktade spår, det som innehåller arbetet med Språklust-recepten. Arbetsgruppen fann att Språklust i form av ett generellt spår och ett riktat spår kan byggas hållbart, och långsiktighet eftersträvades. (ref till P1)

---

⁹ Metoden är det s.k. PGSA-hjulet, som vid tiden användes i RJL.

Efter denna introduktion av begynnelsearbetet kopplar vi på det teoretiska ramverket för att se vad det kan bidra med för förståelsen av Språklust, som samverkansstruktur och insatser.

Lagstiftning och regelverk

Språklust har under sin formering tagit hänsyn till lagstiftning och regelverk som de medverkande aktörerna har att förhålla sig till. Regelverket med störst betydelse är utan tvekan *Rikshandboken för barnavård*, som anger hur barnavård ska bedrivas i Sverige. Den betydelse Rikshandboken har går inte att förhandla bort för den som avser samverka med barnhälsovård, och den används inom Språklust för att underbygga samverkan. Föreliggande studies empiriska material ger inga uttryck för invändningar mot det förfaringssättet. I Rikshandboken finns riktlinjer som går igen både i det *generella spåret* och det *riktade spåret* inom Språklust. Det kan noteras att Rikshandboken ger legitimitet till arbetet med små barns språkutveckling, kort sagt att den väger tungt i sammanhanget.

Fler dokument än Rikshandboken har betydelse. Vid fokusgruppsintervjun ger några av cheferna uttryck för barnrättskonventionen som ett dokument med betydelse för verksamheten, då det som görs ska göras för barnets bästa. Även bibliotekslagen används för att motivera insatser inför politiker och tjänstepersoner – informant G4 ger uttryck för hållningen: *Det är jättebra att ha en lag, för det är en lag. Den är inte så tjock, men det är lag.* (G4) Även bibliotekarier (B1) hänvisar till barnrättskonventionen för sitt arbete. Inom den kommunala bibliotekskontexten åberopas inte Rikshandboken, utan regelverk och lagstiftning som ligger närmare den egna verksamheten används. Det föreligger inga konflikter mellan de aktuella regelverken, och det möjliggör samverkan.

Kunskaps- och förklaringsmodeller

Det är inget konstigt i att olika professioner ser på olika sätt när exempelvis ett *barn* står framför dem. Oliketerna är snarast en grundförutsättning för samverkan, och inom Språklust är det en aktivt bärande idé. Bibliotekarie, BHV-sjuksköterska, logoped och pedagog har skilda synsätt och de olika synsätten förväntas komplettera och berika varandra.

Illustration: Fredrika Form & illustration

Informant B1, som varit med i Språklust från början, berättar om hur bibliotekarie och logoped började arbeta tillsammans för att skapa den lista med böcker som skulle användas för att skriva Språklust-recept, inom Språklusts riktade spår. Det egna synsättet på böcker utmanades av vad logopeden hade behov av, inom Språklusts ram:

Jag vet allra första gångerna jag fick... alltså... information om Språklust så kände jag så här: Det är ju ett sätt som... alltså... själva... hur man tar sig an boken är ju så långt ifrån så som vi gör det här läsfrämjande... Men här ska jag ta en bok och försöka hitta substantiv, alltså... Det är ju, ja, inte i min, vår värld så var det så här. Vi måste tänka på ett nytt sätt. Det var nytt för oss, men det tog lite tid och den tiden fick vi att nu måste vi tänka boken som ett verktyg på ett helt annat sätt än vad vi gjort innan. Innan har det verktyget varit att det är läsfrämjande, men nu skulle det vara att de ska jobba prec[is]... med just den här funktionen, och då... så hade vi nog inte jobbat innan inom biblioteksvärlden. Inte... nej, alltså, det nej, det skulle jag nog säga att vi har gjort. Att vi såg boken på det viset. Att det var ett... ja, en funktion på något vis i det här fallet att... jag ska bara hitta en bok som

handlar om adverb och det går ju inte att söka; jag kan inte använda mina kunskaper som bibliotekarie att söka efter det här, eller så. Så jag fick liksom använda, man får läsa böckerna på ett annat vis, med Språklustglasögon. Och det tog ett tag och det fick vi den tiden, att göra det. (B1)

B1 berättar att hon inom Språklusts ram fick fortbildning om små barns språkutveckling, vilket varit till nytta på olika sätt. Hon ger uttryck för att det är bra att veta mer om logopeders kompetens och om barns språkutveckling inför mötet med familjen: *"Jag har lite kunskap med mig, de [syftar på familjen] ska inte behöva utbilda mig, utan jag ska ha koll på att ungefär det här brottas ditt barn med"* (B1). B1 trycker också på att alla borde få fördjupa sig i vad som är poängen med kategorierna inom Språklust, om varför man ska *"prata om adverb med treåringar"* (B1), för det finns skäl till att kategorierna ser ut som de gör. B1 berättar om praktiska erfarenheter av samverkan mellan olika professioner, och därmed även om olika förekommande kunskaps- och förklaringsmodeller inom Språklust:

Sen kan jag uppleva att... att man behöver grotta ner sig i Språklustlistan, alltså... boklistan helt enkelt. Man behöver liksom frossa i den riktigt, och det är jätteroligt, när man får tid till att göra det. När jag var med på revideringen av den nya listan, liksom, och då satt vi som sagt även med logop[eder]... jag och en bibliotekarie tog fram förslag på nya, och då... Sen var det också så att det behövdes. Vid revideringen kom det fram att logopeden önskade några nya avdelningar, till exempel att vi behöver även... vi har en grupp barn som skulle behöva det här, och så vidare. Och sen kom habiliteringspersonalen in och hade jättebra åsikter och tankar kring att... om... Och så hade vi tagit fram böcker som... och då sa Habiliteringen: "Det här går inte för våra barn", och då får jag deras kunskap om och varför går inte det? Varför funkar inte det här? Vad är det jag måste tänka ett varv till i tid och så där. Att få grotta ner sig så är ju [en] ynnest liksom när man ska jobba med det här materialet dagligen, liksom, så det önskar man att alla skulle få möjligheten att grotta ner sig i böckerna, helt enkelt, de böckerna som vi erbjuder de här barnen. Varför står de här böckerna på listan? De är inte bara tagna, sådär, för att det är himla bra böcker, utan... förutom att det är bra böcker så fyller de den här funktionen. Det tror jag är en väldigt styrka att ha med sig när man möter föräldrarna. (B1)

Den revidering av listan B1 berättar om har nyligen ägt rum (år 2025/26). När listan sammanställs tas olika professioners kunskaper i anspråk, och som B1 berättar om ovan måste kunskaperna få berika och komplettera varandra för att resultatet ska bli användbart. Utsagan visar också att så är fallet.

Olika professioners kunskaper kompletterar varandra även i andra sammanhang. I det generella spåret inom Språklust gör BHV-sjuksköterskan ett hembesök när barnet är 8 månader gammalt. Hembesöket handlar om läsning; barnet får en bokgåva som valts ut

av bibliotekarier, och den dialogläses vid besöket. Metodstöd från bibliotekarier kommer in här, som en del i samverkan. Det generella spåret inrymmer fler träffar. Bibliotekarien och förskolläraren vid öppna förskolan träffar barn med familj inom ramen för föräldrautbildningen *Här kommer storken*, vid den träff som särskilt uppmärksammar språk, kommunikation och skärmanvändning (Träff 8) som inträffar vid ca ett års ålder (åldern kan variera lite, enligt bibliotekarieintervjuerna). Denna träff håller i allmänhet bibliotekarie och förskollärare tillsammans, och där får professionernas särskilda kunskaper möjlighet att berika varandra. Bibliotekarierna (B2, B3, B4) ger uttryck för att det samarbetet brukar fungera väl.

P2 berättar om att förståelsen för hur samverkan innebär att komplettera varandras professionella kunskaper vunnit insteg inom Språklust:

För några år sedan så kunde man fråga bibliotekarien: Samverkar du med förskolan? Javisst, de kommer hit och lånar böcker. Det är ingen samverkan. [...] Men då - nu har man förstått vad det mer innebär att man behöver kanske tydliggöra då bibliotekarieprofessionen och pedagogprofessionen. Och vad ska vi göra för att barnet ska få bättre... ja, språk- och läsförmåga? Det är ju liksom våra olika roller och så där. (P2)

Bibliotekarien i Språklust ska inte göra samma arbete som vare sig pedagog eller logoped; genom samverkan mellan professioner blir helheten bättre. I anslutning till vad som är särskilda bibliotekarieförmågor eller särskilda professionella kompetenser för barnbibliotekarier måste nämnas att enligt föreliggande studies empiriska material hör förmågan att trollbinda små barn i grupp genom bokläsning dit. Intervjuerna inrymmer utsagor om detta (B2, B3, B4). Det blir en Aha!-upplevelse för föräldrarna, som erfar barnens koncentration och intresse exempelvis vid "Träff 8" inom föräldrautbildningen *Här kommer storken*.

Vikten av olika kunskaper och av att förstå olika synsätt har diskuterats inom Språklust över tid. Barnbibliotekarier ska inte kunna och göra samma saker som logopederna. P1 berättar:

[D]et där samarbetet mellan professionerna, det har vi pratat mycket om, men jag tänker att det vi... det vi har pratat mycket om hela vägen också, det är ju just det här att vi hela tiden, gång på gång, får syn på att i samarbete med andra professioner så blir det så otroligt tydligt [paus] att bibliotekarien har koll på och kan uttrycka vad den *egna* professionen handlar om; i mötet med andra professioner, det är då det blir synligt på något sätt [...] Språklustarbetet har ju för oss blivit ett professionsstärkande, en professionsstärkande insats gentemot de barnbibliotekarierna, alltså. Det kan man ju verkligen säga. [...] Det här just att det finns någon slags föreställning hos många barnbibliotekarier, att ska jag också sv... kunna liksom svara på vilka böcker som är det bästa för... att träna

språket, om man har språksvårigheter? Nej, det är inte det, din kompetens handlar om... litteraturen. [...] Det är någonstans också att det hjälper till att skapa eller att sätta gränser kanske. För samverkan handlar ju mycket om det där: Vad är mitt? Vad är ditt? Vad är det vi gör tillsammans? (P1)

Från att ha haft kunskaps- och förklaringsmodeller i fokus flyttas nu uppmärksamheten till en annan betydelsefull aspekt för fungerande samverkan - organisation.

Organisation

I enlighet med det arbetssätt som tillämpades för utvecklingsarbeten inom regionen då Språklust började ta form var det viktigt att *ta tillvara det som fungerar*, och till den kategorin måste familjecentralerna föras. I alla kommuner i länet finns en fungerande och etablerad familjecentral bestående av mödra- och barnhälsovård, jämte öppen förskola och förebyggande socialtjänst. Det är en organisation som kan tas i anspråk för Språklusts intentioner - barnhälsovården och den öppna förskolan är redan på plats, och man har en upparbetad samverkan.

I alla kommuner finns också folkbibliotek som, genom formuleringen av bibliotekslagen (SFS 2013:801) som trädde i kraft år 2014, har i uppgift att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning (§8). Folkbiblioteken i flera kommuner hade redan visst samarbete med BHV, exempelvis för att förmedla bokgåvor och inbjudningar till folkbibliotekets aktiviteter. Det ligger väl i linje med Språklusts generella spår, och dessutom med en befintlig bibliotekstradition. För det riktade spåret fanns inga upparbetade rutiner eller traditioner att falla tillbaka på eftersom hela satsningen var ny, men den låg väl i linje med samtidsandan inom folkbiblioteksvärlden. Som vi drar oss till minnes låg samverkan med logopedi i tiden, och folkbiblioteken i länet började möblera om och göra plats för Språklust-hyllor i sina lokaler. Det förelåg inga större problem när folkbiblioteken inom sina egna organisationer implementerade Språklust – arbetet låg i linje med vad som kan förväntas av folkbibliotek. En reservation kan göras för att problem *kan* ha upplevts i någon kommun; de har i så fall inte nått fram till föreliggande studie.

I samband med uppstarten av Språklust kom bibliotekarier och logopeder att arbeta tillsammans för att praktiskt skapa listorna över böcker som ska finnas i Språklust-hyllorna. B1 nämner att det kunde ha sina utmaningar genom att logopeder har sin arbetsdag hårt styrd av schema och tidsbokningar, på ett helt annat sätt än bibliotekarier som har en mycket större frihet i sin arbetsdag. Nu gavs uppenbarligen både logopeder och bibliotekarier tillräckligt gynnsamma omständigheter för att listorna skulle komma till stånd – vilket bevisas av att de finns – men utsagan pekar på att sådana organisatoriska aspekter som hur personal förfogar över sin arbetstid har betydelse för hur samverkan fungerar.

Vid tiden då Språklust startade gav barnhälsovården redan barn i länet vissa bokgåvor, men urvalet gåvoböcker var inte särskilt genomtänkt (P1). Det fanns alltså organisering

kring gåvoböcker och bokdistribution som inte de lokala folkbiblioteken var involverade i, och som skulle bli bättre av en bibliotekaries professionella kunskaper. P1 uttrycker det som att man kan "skruva på" en del saker i den befintliga organisationen för att med liten insats erhålla stora vinster. Det ska nämnas att det båda bokgåvor som ges till barn inom ramen för Språklust helt finansieras av barnhälsovården inom RJL.

Till de organisatoriska aspekterna av Språklust hör naturligtvis att samverkan sker mellan regional och kommunal nivå. Somliga aktörer har sin hemvist inom regionen och andra inom kommunen. Inom regionen gäller regionens spelregler och inom kommunen gäller kommunens. De olika aktörernas ansvar sträcker sig också olika långt – det är skillnad mellan regionalt och kommunalt ansvar. Informant P1 berättar om hur arbetsgruppen för Språklust gick igenom regionens organisation för att se vilka aktörer som fanns som kunde vara fruktbara partners inom Språklust. Över tid har olika aktörer kommit och gått. P1 berättar att man inom RJL under en period hade ett Språklust-nätverk som var finansierat av Kulturrådet, inom ramen för en av deras satsningar, och att när den projektperioden tog slut gjorde man ett medvetet "omtag" i styrgruppen. Därefter har man gjort ytterligare ett "omtag", för att säkerställa att styrgruppens medlemmar, som representerar bibliotek, barnhälsovård och logopedi, ska ha en bild som stämmer överens om vad Språklust är och ska vara – en gemensam syn på samverkan, förstår jag det som. Det jag vill peka på här är vikten av att vara medveten om att organisation har betydelse, och att organisation kan förändras.

Förändringar kan ge andra förutsättningar för samverkan. Ett exempel på att organisation har betydelse för Språklusts del, är en omorganisation som gjordes inom hälso- och sjukvård i Region Jönköpings Län (RJL) år 2018. Då blev barnhälsovården en egen enhet i regionen, från att tidigare ha varit organiserad på annat sätt. Omorganisationen möjliggjorde, utöver andra förändringar som inte är relaterade till Språklust, införandet av det hembesök inom ramen för Språklust som idag äger rum när barnet är 8 månader gammalt. Hembesöket görs av BHV-sjuksköterskan som pratar om läsning och ger en bokgåva som valts ut av bibliotekarierna. (ref. till P2) Den aktuella bokgåvan blir också läst av familjerna, visar enkäten som gjorts inom ramen för föreliggande studie.

Nu hör det till saken att hur en region är organiserad inte har ett givet svar – det kan skilja sig åt och som noterat ovan kan förändringar äga rum. Det som är viktigt i sammanhanget är organisationens betydelse för samverkan. För Språklusts del gick det att "skruva på" en del saker när förändringen kom till stånd; att ett 10-månadersbesök på BHV med Språklust-tema blev ett 8-månaders hembesök med Språklust-tema. Ett lässtimulerande hembesök finns idag med på Språklusts agenda. Vi kan dra oss till minnes från teorikapitlet i föreliggande studie att Danermark (2000) skriver om ledningsansvar för att skapa förutsättningar för fungerande samverkan. Hur en omorganisation på regional nivå kan användas för att uppnå samverkansmål betraktar jag som ett uttryck för medveten ledning av Språklust.

Kommuner har den likheten med regioner att de kan vara organiserade på helt olika sätt. Precis som med regioner finns det inte ett sätt att organisera en kommun. Intervjuerna med bibliotekarierna ger vid handen att det ofta är enkelt att samverka med andra kommunala enheter, som med öppna förskolan. Jag vill säga att summan av bibliotekarieintervjuerna och fokusgruppsintervjun ger vid handen att det finns en anda av att vilja ge det bästa åt "kommunens barn", och att det är det man håller på med inom sina verksamheter.

Det ska nämnas att flera av bibliotekarierna gav uttryck för att det var långt till logopeden. En bibliotekarie nämner att BHV-sköterskan kan hon träffa, men logopeden inte alls. Inte bara i avstånd i kilometer, även om det också kunde vara aktuellt, utan för att förstå varandras världar. Att medverka i att skapa Språklust-listan minskade till viss del upplevelsen av avstånd, men på det stora hela befann sig logopeden i fjärran. Även en bibliotekschef (G3) gav uttryck för samma sak – det var för långt mellan logopeden och barnen i den aktuella kommunen. Detta tänker jag kan ses som en organisatorisk fråga – det är inte vanligt att ha kommunala logopeder. Bibliotekschefens utsaga kan också förstås som en viljeyttring att göra *mer* för barnen i den egna kommunen.

När det handlar om organisation måste frågan om bemanning nämnas. P2 berättar att hon medverkat i introduktionen för åtskilliga nya bibliotekarier, som ska arbeta med Språklust, och det är förstås en angelägen uppgift. Den struktur som Språklust har är – såvitt är känt – unik för Jönköpings län. Vid fokusgruppsintervjun gav fler än en bibliotekschef uttryck för att ha mycket stor tilltro till sin barnbibliotekarie och att vederbörande gör ett fantastiskt jobb. Bibliotekschefen litat på bibliotekariens professionella kunskaper och bibliotekarien ger uttryck för autonomi i sin professionella roll. Bibliotekarien styr helt enkelt upp de arbetsuppgifter och åtaganden som finns inom Språklust, och än mer. Intervjumaterialet gav också exempel på konflikter i fråga om organisation och bemanning, vilka kort kan beskrivas som målkonflikter av olika slag. När olika mål ställs mot varandra uppstår konflikter, vilka inte diskuteras vidare här.

Till aspekten Organisation måste föras att det kan upplevas som svårt att förstå hur olika organisationer ser ut och hänger ihop, även inom Språklust. Medverkande parter i Språklust – både på regional och kommunal nivå – har olika organisatoriska förutsättningar att förhålla sig till. I summan av intervjuerna med bibliotekarier blev det tydligt att det är skillnad mellan att arbeta i en större eller mindre kommun – i den mindre kommunen är beslutsvägarna kortare och det verkar enklare att pröva sina idéer och se dem ta form. Större kommuner kan uppfattas som trögare, och beslutsvägarna som längre.

Var någonstans i den kommunala organisationen som Språklusts generella spår blir synligt varierar också mellan kommunerna; de bokgåvor som kommer från Språklust kan ses som några i raden bland många bokgåvor till barnen i kommunen, och inte på något sätt särskilda. Inställningen är ofta att det viktiga är *att* barnen får böcker, vilket

förvisso kan äga sin giltighet, men ur organisatoriskt perspektiv kan det vara av värde att veta hur ansvarsfördelningen ser ut. Genom den distributionsform som Språklusts bokgåvor har – genom barnhälsovårdens försorg – når de i princip *alla* barn i länet. Den täckningen är svår att erhålla inom kommunal verksamhet. Hur nära samarbeten bibliotek har med öppna förskolan skiljer sig också mellan kommuner. Det kan bero på många olika faktorer; kommunstorlek, bemanning, egna initiativ från bibliotekarien eller annat. Det jag vill trycka på här är att inom kommunal verksamhet verkar det vara lättare till hands att samverka med andra kommunala verksamheter än med andra slags verksamheter. Det är inget märkligt, tänker jag, utan mest ett konstaterande.

När Språklust-samverkan kommer på tal bland de intervjuade bibliotekarierna, talas den om på ett närmast interpersonellt sätt – med en namngiven processledare vid Biblioteksutveckling. Det nämns Språklust-nätverk och teams-yltor, och att där råder aktiviteter, som träffar för inspiration och kunskapsutbyten och fortbildning. Detta nämner jag då jag tänker att det är av organisatoriskt intresse; jag förstår processledarens funktion som ett slags katalysator för att få samverkan mellan det kommunala folkbiblioteket och regionens strategiska och hälsofrämjande enheter att fungera tillsammans. Det ska också nämnas att bibliotekarier tagit initiativ till egna nätverk mellan kommuner, där barnbiblioteksärenden avhandlas. Avstånden uppfattas där som kortare, och det är mellan kommuner som uppfattar sig ha en särskild samhörighet.

P2 beskriver ett samspel mellan den befintliga Språklust-strukturen och olika initiativ som kommunerna tar för att bygga ut det språkstimulerande arbetet:

”[...] flera kommuner sedan fem år tillbaka söker egna Bokstarts- och utvecklingsbidrag för att bygga vidare på de insatser som vi redan har inom Språklust och stärka, eller skruva på, öka samverkan, tydliggöra det lokala. Kanske få in förskolorna lite mer i samverkan bibliotek/förskola”. (P2)

Jag uppfattar att den struktur som eftersträvades i Språklusts uppstartsskede år 2015 ser ut att ta form. Språklust skulle vara en lägstanivå som kommuner kan bygga vidare på.

Det måste nämnas, och det kommer att upprepas, att den form Språklust kommit att ha år 2025/26 då föreliggande studie genomförs, är en struktur som tas för given bland informanterna på kommunal nivå. Det blev uppenbart genom bibliotekarieintervjuer och i fokusgruppsintervjun. Alla de intervjuade cheferna (fokusgruppen) kom in i en organisation där Språklust redan fanns med och var en etablerad del.

Aspekten Organisation pekar på en av förutsättningarna som måste beaktas för att samverkan ska fungera. Som noterats har vissa organisatoriska förändringar kommit till stånd under den tid Språklust har funnits. Organisation som förutsättning för samverkan finns med hela tiden. Uppmärksamheten ska nu vändas mot *hur* organisering av samverkan inom Språklust går till. Man arbetar med *lösa kopplingar*.

Lösa kopplingar

Samverkan inom Språklust byggs, eller ”riggas”, som P1 säger, med hjälp av *lösa kopplingar*. Det ska förstås som att det finns utrymme både för förutsägbarhet i samverkan, och för självständighet. Exempel på de *lösa kopplingarna* inom Språklust är att inga avtal är skrivna mellan parterna, inte inom regionen och inte med de kommunala folkbiblioteken. (ref. till P1) Man samverkar ändå. Ett annat exempel är inställningen att lägga en gemensam grund, en lägstanivå på språkstimulerande verksamhet för små barn i länet, som kommunerna sedan kan bygga vidare på. Kommunerna har flexibilitet att utforma verksamheter på ett sätt som passar lokalt.

Bibliotekarierna tar också hjälp av sina Språklust-kontakter för att utveckla sitt arbete i kommunerna. Kontakterna är både med Biblioteksutveckling, och med bibliotekarier i andra kommuner som också arbetar med Språklust. Samverkan har gjort kommunikationsvägarna kortare och smidigare. Det finns en flexibilitet, samtidigt som det finns en form som går att relatera till – alla inblandade vet hur Språklust fungerar. Informant B2, som arbetar mycket tillsammans med förskolorna i sin kommun, berättar om det språkfrämjande arbete som görs: ”... det blir en förlängning av Språklust på något sätt, för att... ja, barnen liksom, de går ju i förskolan och får ta del av Språklust när de går till BHV, och alltså vi brukar säga att det är ju liksom på något sätt att det är... kommunens barn.” (B2)

Driftiga bibliotekarier skapar egna språknätverk i sina kommuner, eller med grannkommunerna. De samverkar lokalt exempelvis med förskolor, och Språklust-arbetet ger råg i ryggen och professionellt självförtroende – man har viss erfarenhet av att arbeta i nätverk. En modell att efterlikna, tänker jag. I mer än en kommun har bibliotekarien startat kappprumsbibliotek på förskolor, som en aktivitet relaterad till Språklust-arbete. Kappprumsbiblioteken har organisatoriskt inget med Språklust att göra; finansiering till dessa kommer annanstans ifrån, men de hänger ihop med idén om att ge små barn goda möjligheter till språkutveckling. Enkäten berättar om att kappprumsbiblioteken är uppskattade av familjerna.

Att folkbiblioteken i länet gick med på att inrätta Språklust-hyllor utan direkta invändningar kan också ses som exempel på *lösa kopplingar*, tänker jag. Man gjorde en insats som låg i linje med folkbibliotekets uppdrag enligt §8 i bibliotekslagen, och samtidigt garanterades varje barn i kommunen minst två omsorgsfullt valda gåvoböcker, vid 8-månaders och 5-års ålder. Det finns en balans mellan *kopplingar* och *oberoende* i detta upplägg. I intervjun med fokusgruppen (G1, G2, G3, G4) blev det uppenbart att Språklust-hyllorna kan skilja sig åt i fråga om hur kategorierna disponeras – också det faktum ser jag som ett exempel på *lösa kopplingar*. Det finns en flexibilitet i hur hyllorna är ordnade, men de finns vid alla bibliotek i länet och de används.

Detalj Språklust-hylla Värnamo bibliotek. Foto: Fredrik Wilhelmsson.

Informant G1 gav uttryck för att hon aldrig funderat på om det ”kostar” hennes bibliotek något att hennes bibliotekarie är med och skapar Språklust-listorna – snarare är hon stolt över att hennes bibliotekarie är med i det arbetet. Det ser jag också som en *lös koppling*.

Som ytterligare ett exempel på *lösa kopplingar* vill jag föra fram att och hur man inom RJL från år 2018 har ordnat hembesök med språk- och läsfrämjandeinriktning inom ramen för BHVs besöksprogram. Jag betraktar det som ett uttryck för *svarsbenägenhet* (responsiveness) inom samverkan. När det Språklust-besök som barnet gjorde på BVC vid 10 månaders ålder ändrades till ett hembesök vid 8 månaders ålder ”riggades” denna insats på ett sätt som möjliggör hembesök med språk- och läsfrämjande inriktning till *alla* barn och familjer i RJL – de görs både jämlika och hållbara.

Samverkan sker alltid *kring* något, och inom Språklust finns åtskilliga sådana objekt. Nu ska vi titta närmare på det som samverkansparterna enas kring i sitt arbete – gränsobjekten.

Gränsobjekt

Gränsobjekten måste inte alls ha samma innebörd för alla personer som samverkar, men de kan bidra till en gemensam mening.

Bland gränsobjekten inom Språklust finns **Språklust-listan**, som är resultatet av olika professioners gemensamma ansträngningar att välja böcker som kan hjälpa barn med olika språkliga behov att vid läsning och bruk av dessa böcker utvecklas i en språkligt positiv riktning. Nära relaterad till Språklust-listan är **Språklust-recepten**, där logoped rekommenderar särskilda kategorier från listan till barnet, utifrån barnets behov av språklig stimulans. Familjen går till biblioteket och vägleds till **Språklust-hyllan** av bibliotekarien för att låna det som logopeden rekommenderat. Det kan nämnas att kännedom om Språklust-receptens vara var inte särskilt utbredd bland dem som besvarade enkäten – det fanns respondenter som kände till recepten men de flesta gjorde det inte. Språklust-hyllan var mer känd, och då i rollen som hylla med särskilt väl utvalda böcker för små barn än som hylla med böcker relaterade till Språklust-recepten.

Min logoped på

☐ Rehabiliteringscentrum

☐ Habiliteringscentrum

.....

logoped

rekommenderar att jag lånar böcker för att träna:

DE FÖRSTA ORDEN...

☐ Taktila böcker

☐ Interaktiva böcker

☐ Härma ljud (hur låter...? vad säger...?)

☐ Enklare rim och ramsor

☐ Sakord (substantiv)

☐ Göra-ord (verb)

☐ TAKK ett- och två-ords-meningar

☐ Sånger

ORD BLIR MENINGAR

☐ TAKK tre- och fler-ordsmeningar

☐ En/flera (bil/bilar)

☐ Frågeord (hur? var? när? vad? varför?)

☐ Lägesord (på, under, bakom, i, bredvid...)

☐ Negationer (nej/inte)

☐ Pronomen (jag, du, den, sig...)

☐ Genitiv (mammans, pappas, min, din...)

☐ Tidsformer (cyklar, cyklade, cyklat)

ÄNNU FLER ORD...

☐ Kroppsuppfattning

☐ Beskrivande ord (adjektiv)

☐ Beskrivande ord (Färger)

☐ Räkneord 1-2-3

☐ Motsatser

☐ Prata runt bilder med många detaljer

SAMSPEL I SAMTAL

☐ Känslor och känslouttryck

☐ Inlevelseförmåga/samspel med andra

☐ Hålla en röd tråd i berättande

MER BERÄTTANDE OCH SAMTAL

☐ Spännande bilder

☐ Böcker utan text, "Silent books"

☐ Tokigheter

SPRÅKLJUD OCH UTTAL

☐ Språkljud: F L K G T R S

annat: .....

☐ Lite svårare rim och ramsor och språklig medvetenhet

Övrigt: (t ex barnets modersmål, intresse)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Detalj Språklustrecept 2026.

Gränsobjekten förstås på olika sätt av olika personer. Informant B3 ger uttryck för att hon ibland upplever att ordningen med recept, lista och bokrekommendationer kan stå i vägen för ett positivt besök på biblioteket; att ordningen kan hämma bibliotekets språkfrämjande kapacitet för den aktuella familjen. Ett annat synsätt på nämnda uppsättning gränsobjekt är förstås att de möjliggör för barnets familj att tillägna sig goda verktyg för språkfrämjande arbete.

Det finns mycket som går att säga om Språklust-hyllan. Där finns ett urval böcker som valts med särskild omsorg om barns språkutveckling, och som är ordnade utifrån ett

Språklust-perspektiv med grund i Språklust-listan. Det är därifrån bibliotekarien hämtar de böcker som rekommenderats av logopeden. Vid flera bibliotek har Språklust-hyllan kommit att fylla en dubbel funktion – inte bara barnens familjer utan också förskolepersonal har funnit att Språklust-hyllan är ett utmärkt redskap för att få fatt på riktigt bra böcker för små barn. Informant B4 berättar:

Till exempel förskolorna; det blev väldigt många förskolor som ville låna just Språklustböcker för att det var så bra organiserat under de här olika... Man ska lära sig kanske mer om... om kroppsuppfattning eller man ska lära sig mer om rim och ramsor eller så. (B4)

De intervjuade bibliotekarierna vill inte stänga till Språklust-hyllan för en bredare användargrupp än endast familjer som fått Språklust-recept; en informant säger att om behovet av Språklust-hyllan är så stort är det en uppmaning till att satsa mer på den:

Och sen, alltså, våran Språklusthylla, den är härjad, det ser alltid ut så och det är ju hela grejen. Den dag den ser jättefin ut och då är det ingen som använder den. Jag lever fullt och fast vid att om det inte ser ut som någon var varit där så är det ju inget gott betyg, liksom, så. Men det som kan vara med förskolan kan vara att de plockar så himla mycket, och det vet jag med mig. Men för mig var det... Jag får ju se det som... som bibliotekarie får jag se det som en signal till mig att Aha - jag borde köpa in mer av den här sortens böcker. Jag måste vända på det då, inte se det som ett problem eller hur, att jaha, jag måste kanske göra fler lite... underavdelningar i andra hyllor så att de lättare hittar. (B1)

Informant B2 reflekterar över Språklusthyllans betydelse i bibliotekariens dagliga arbete:

Men jag tänker... Jag brukar tänka på de här recepten då, i 'böcker på recept' som vi inte ser särskilt många av här. Sen kanske det är så att eftersom vi har en... Språklustböckerna står i en egen hylla, de kanske själva går dit och plockar till sig. De har fått ett recept en gång, och vi har visat dem första gången, sen har de liksom... kollat. Men just att... men jag tänker att logopederna borde egentligen kanske ha ett intresse av att höra av sig till biblioteken och höra hur många kommer och frågar efter sina... kommer med sina recept och sen frågar efter böckerna, men det tycker jag liksom inte [att] det finns ett intresse. Och då känner jag så här ska man hålla på med de här recepten och sen blir det ingenting av det, för de bara... Jag vet inte. [...] [D]et är mycket så att de botaniserar själva, för det kan ju också vara... också såhär, men jag är så... De är kanske, känner sig hemma på biblioteket ändå. De vet liksom ungefär vad de ska leta. Ja. Så. Ja, jag hoppas... det lånas mycket från hyllan, det ser man ju, liksom. Sen kan ju alla låna från hyllan. Alla besökare, och så. (B2)

Språklusthyllan används absolut, men hur mycket den används av dem som är dess primära målgrupp – barn och familjer som fått Språklust-recept – är inte uppenbart. Det ska dock inte underskattas att möjligheten finns för familjerna med det behovet. Jag ser här Språklusthyllan som ett exempel på att olika aktörer i samverkan kan lägga olika mening i de aktuella gränsobjekten, och även mening av olika slag.

Även **bokgåvorna** vid 8 månaders- respektive 5 års ålder är gränsobjekt inom Språklust. BHV-sjuksköterskor och bibliotekarier samverkar om dem, och de har betydelse för båda professionerna. Träffarna i sig kan ses som gränsobjekt, och särskilt **hembesöket** vid 8 månaders ålder, eftersom det till form och innehåll bär så mycket av intentionerna med Språklust som helhet. Enkäten berättar att 29 av 33 respondenter har fått 8-månadersboken *Knacka på*, och att de flesta familjerna ofta läser nämnda bok.

Ett gränsobjekt, som samverkan ordnas kring på ett mycket bokstavligt och praktiskt sätt, är **Språklust-pärmen** som används vid Träff 8 i föräldrautbildningen *Här kommer storken*. Bibliotekarie och personal vid öppna förskolan delar på att bibringa föräldrarna det stoff som ryms i pärmen, vilket löses på olika sätt. Även själva **träffen** som sådan är ett gränsobjekt, för den är något som samverkan kretsar kring.

Också den **grafiska profil** som finns knuten till Språklust kan förstås som gränsobjekt, eftersom den finns för att berätta en gemensam berättelse om språkfrämjande aktiviteter inom Jönköpings län.

Gränsobjekt måste inte vara fysiska föremål. Även idén om att möjliggöra **en god språkutveckling för alla barn** kan förstås som ett gränsobjekt, eftersom den ger mening till samverkansparternas insatser. Det går också att se själva **"Barnet"** som gränsobjekt, det vill säga det som hela samverkan kretsar kring. Jag konstaterar att det finns åtskilliga gränsobjekt inom Språklust och att de skänker olika mening till olika parter.

Efter denna analys kan konstateras att Språklust tagit form på ett sätt som tagit medverkande parter villkor bestående av *lagstiftning och regelverk, kunskaps- och förklaringsmodeller* samt *organisation* i beaktande. Språklust har "riggats" med hjälp av *lösa kopplingar* och samlas kring åtskilliga *gränsobjekt*. Nu vänds uppmärksamheten mot att ge forskningsfrågorna sina svar.

Slutsatser och diskussion

I detta sista kapitel ska forskningsfrågorna besvaras, jämte att resultatet ska diskuteras och förslag till fortsatt forskning presenteras.

Språklust som samverkansstruktur

Den första forskningsfrågan handlar om hur samverkansstrukturen inom Språklust ser ut och hur kan den förstås.

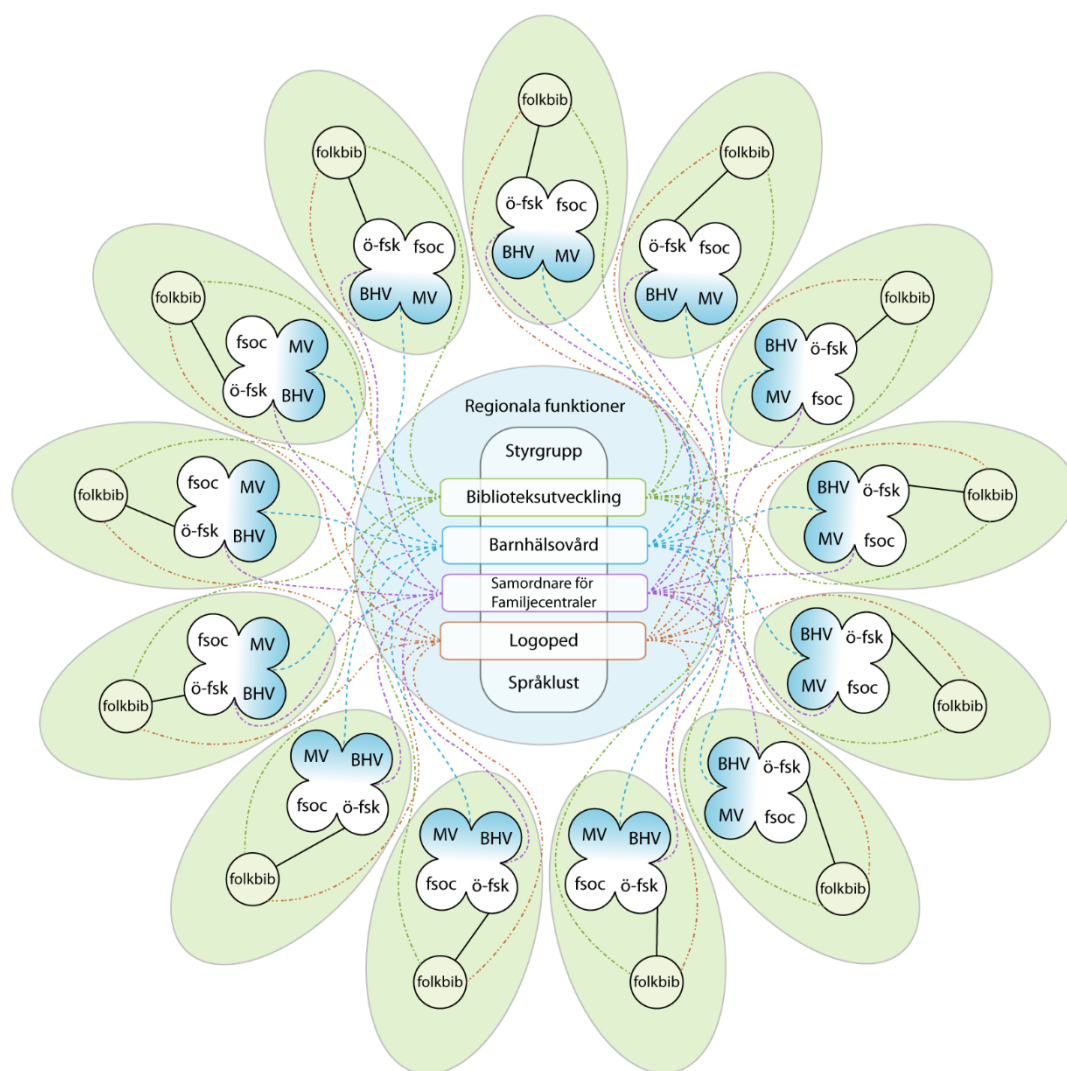
En viktig del av Språklust är att samverkan har förankring på både regional och kommunal nivå, samtidigt. Det är inget ovanligt att samverkan inom offentlig förvaltning rör sig på fler än en förvaltningsnivå, men det kan vara utmanande.

Samverkansstrukturen kan förstås som att den successivt har utvecklats över tid, i samspel med den lagstiftning och regelverk, de kunskaps- och förklaringsmodeller samt den organisation som samverkans olika parter har haft att förhålla sig till. Den samverkan som startade år 2015 har funnit former som vunnit legitimitet i sina sammanhang, det vill säga inom Region Jönköpings Län och de kommuner som finns i länet. Samverkansstrukturen inom Språklust har utvecklats utifrån sina lokala förutsättningar, i överensstämmelse med det strategiska beslut om ett jämlikt, generellt spår jämte ett riktat spår för barn och familjer med behov av särskilt stöd inom språkutveckling, som arbetsgruppen fattade i uppstartsskedet. Den samverkansstruktur som Språklust utgör är en lägsta-nivå för språkfrämjande verksamhet för små barn i kommunerna i Jönköpings län. På många håll i länet görs mer språkfrämjande verksamheter, med större eller mindre inblandning av det lokala folkbiblioteket. Det var också tanken med Språklust, att lägga en grund som kommunerna kan bygga vidare på, och det gör kommunerna utifrån sina förutsättningar. Samverkan byggs med hjälp av *lösa kopplingar*.

Det är många parter inblandade, på både regional och kommunal nivå. I begynnelsen av Språklust fanns familjecentralerna, som i sig är samverkan mellan region och kommun, i alla länets kommuner. Familjecentralerna med sin barn- och mödravård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst spelar en vital roll för Språklust. De finns överallt och når alla barnfamiljer. På den kommunala nivån finns också folkbiblioteken – de finns i alla Sveriges kommuner – och folkbiblioteken i länet samverkar med familjecentralerna. Den samverkan kan se olika ut i olika kommuner, men består som minst av Träff 8 i föräldrautbildningen *Här kommer storken*. BHV kan också remittera barn till logoped, som i förekommande fall kommer tillbaka till sitt bibliotek med ett Språklust-recept och hämtar ut ordinerade böcker. På regional nivå finns styrgruppen, med företrädare för bibliotek, barnhälsovård, logopedi samt samordnare för familjecentralerna. Styrgruppen är utan tvekan en central aktör, vars medlemmar har varierat över tid. P1 gav uttryck för att man under det decennium som Språklust har funnits har

gjort "omtag" i styrgruppen, för att ha den bemannad av personer som förstår vikten av språkutveckling för små barn, och som eftersträvar det som Språklust eftersträvar. Det är också viktigt att ha ett öra mot andra enheter inom regionen, för att ta fasta på strömningar i samtiden.

Hur samverkansstrukturen ser ut beskrivs nedan med en bild:

Figur 4. Språklust-strukturen. Bibliotek, barnhälsovård och logopedi är tre kunskapsområden i samverkan. Centralt i bilden syns styrgruppen, bestående av biblioteksutveckling, barnhälsovård, logopedi och samordnare för familjecentralerna. Dessa funktioner finns på regional nivå, där de utifrån behov och omständigheter kan samspela med andra funktioner inom regionen. Styrgruppen samverkar kring små barns språkutveckling. Språklusts styrgrupp har direktförbindelse med familjecentralerna ("fycklövern" i bilden) i de 13 kommunerna och med de kommunala folkbiblioteken genom biblioteksutveckling och logopedin har förbindelse med de kommunala folkbiblioteken genom möjligheten att skriva ut Språklust-recept. Folkbiblioteket och familjecentralens öppna förskola samverkar. Viktiga Språklust-aktiviteter utförs återkommande av BHV. Som bilden visar blir det många relationer mellan de olika aktörerna. Relationerna är upparbetade i samverkansrutiner – de är formaliserade i strukturen.

Intervjuerna med bibliotekarier berättar om att den samverkansstruktur som är Språklust är en *del* av det språkutvecklande och läsfrämjande arbete som de gör på jobbet. Jag förstår situationen som att Språkluststrukturen tas för given; bibliotekarierna lägger mycket engagemang på *annat* språkutvecklande och läsfrämjande arbete, för att ge kommunens barn ännu mer och bättre verksamhet. Bibliotekarierna gör och vill *mer* än Språklust. Det praktiska samarbetet med förskollärare vid Träff 8 i *Storken*-utbildningen lyfts som ett tillfälle att visa för förskolepersonal och föräldrar något ”bibliotekariespecifikt” – att kunna trollbinda små barn med hjälp av böcker, läsning och rösten, där de små barnen fångas av språket. För bibliotekarier förefaller Språklust fungera som ett tryggt och stabilt fundament att lita på, som kan användas för inspiration och bollplank för fortsatt och fördjupat arbete med språkutveckling och läsfrämjande. Den samverkansstruktur som är Språklust förefaller vara både betydelsefull och av intresse – alltså relevant – för bibliotekarier verksamma inom Jönköpings län.

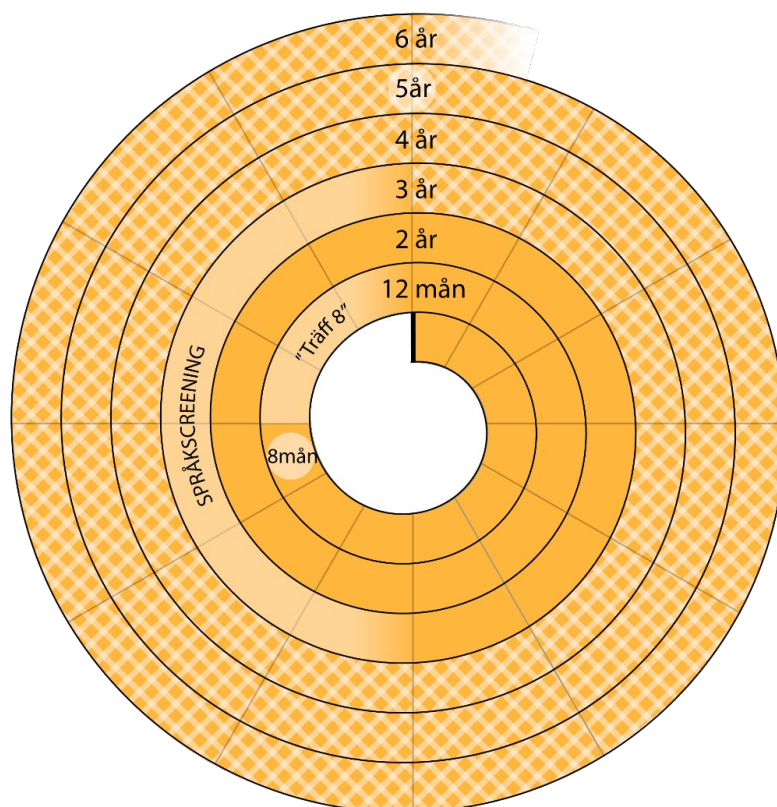
Fokusgruppsintervjun gav vid handen att medverkande bibliotekschefer betraktade Språkluststrukturen som en självklarhet i verksamheten, Språklust fanns där och rullade på. Det ska nämnas att alla cheferna i fokusgruppen hade tillträtt som chefer i en biblioteksverksamhet som redan hade Språklust – samverkansstrukturen fanns och var upparbetad. Någon chef gav uttryck för att Språklust lyftes fram som exempel på fungerande samverkan i de sammanhang där hen rörde sig. Min slutsats är att chefer för kommunala biblioteksverksamheter inom Jönköpings län betraktar Språklust som *betydelsefull och av intresse* för folkbibliotekets uppdrag att främja barns språkutveckling och stimulera till läsning.

Den första forskningsfrågan anses därmed vara besvarad.

Språklust som insatser

Den andra forskningsfrågan handlar om vilka insatser görs inom ramen för Språklust och hur de kan förstås.

Jag skiljer mellan *externa* och *interna* insatser inom Språklust. Först uppmärksammas de externa insatserna, de som riktar sig utåt - till det lilla barnet med familj. Med barnet i centrum kan Språklusts insatser beskrivas med följande modell; här redovisas barnets och familjens möten med Språklust över tid, disponerat i enlighet med barnets ålder i månader, enligt sed hämtad från barnhälsovården.

Figur 5. "Språklust-snäckan" - Språklusts insatser runt det enskilda barnet med familj från födelsen och framåt. De **generella insatserna** är markerade utifrån barnets ålder. Den **riktade insatsen**, som aktiveras som resultat av genomförd språkscreening vid 30-36 månaders ålder, är också markerad (med rutigt mönster). Kommunernas egna insatser i syfte att främja små barns språkutveckling, som egna bokgåvor och andra satsningar, kan adderas till den grund som Språklust-insatserna utgör. Även BHV:s rutinträffar kan adderas till föreliggande grund, om intresse och behov föreligger.

De generella insatserna är markerade i bilden; BHV-sköterskans **hembesök vid 8 månaders ålder** då barnet får en **bokgåva**, erbjudandet som alla barnfamiljer får att delta i föräldrautbildningen *Här kommer storken* som har en läsningsrelaterad träff, **"Träff 8"**, innan barnet fyller ett år, samt en **bokgåva vid BHV-besöket vid 5 års ålder**. De riktade insatserna fokuserar på barn och familj med särskilda behov av språkutvecklande insatser, som Språklust-recept från logoped. Den riktade insatsen följer i normalfallet efter den språkscreening som rutinmässigt görs inom BHV då barnet är mellan 30-36 månader gammalt.

En poäng med Språklust-snäckan är att öppna för att lyfta fram de insatser som kan göras *utöver* dem som redan finns upparbetade genom Språklust. Många kommuner har exempelvis bokgåvor utöver dem som ingår i Språklusts generella insatser.

De externa insatser som görs inom Språklust överensstämmer till viss grad med aktiviteterna kring de *gränsobjekt* som samverkan kretsar kring. Det handlar om Språklust-recepten, Språklust-hyllan, bokgåvorna, hembesöket vid 8 månaders ålder med fokus på språk och läsning, och Träff 8 i föräldrautbildningen. De externa

insatserna, som överensstämmer med gränsobjekten, skapar mening i sin kontext. De ger inte *samma* mening åt alla samverkansparter, men de ger mening.

Det finns även *interna insatser* inom Språklust, alltså insatser riktade inåt, som syftar till att upprätthålla Språklust. Att det finns en aktiv styrgrupp betraktar jag som en intern insats. Över tid har styrgruppen hanterat olika typer av förändringar, exempelvis omorganisationen av barnhälsovården inom regionen och de följder som blev. Det nätverk för Språklust-bibliotekarier som hålls igång av Biblioteksutveckling är att betrakta som en intern insats. Nätverket omnämns i intervjuerna.

Åtgärden att uppdatera Språklust-listan ser jag som en betydelsefull intern insats, och den har nyligen genomförts. De olika fortbildningar som tillhandahålls, företrädesvis av regionen, måste också nämnas. Fortbildningarna nämns av de intervjuade bibliotekarierna; ibland hinner man inte med att gå på dem, ibland är de direkt omsättbara rakt in i verksamheterna.

Behovet av fortbildning av all personal vid folkbiblioteket, i syfte att kunna bemöta Språklust-familjerna på ett bra sätt, har lyfts i intervjuerna, med reservation för vem som ska hålla den fortbildningen. En bibliotekarieröst höjs för att den detaljen kunde skötas inom kommunen, utan inblandning av Biblioteksutveckling. Biblioteksutveckling introducerar ny personal till Språklustarbetet och har viss rutin på uppgiften.

Bibliotekarier och bibliotekschefer vid folkbiblioteken i Jönköpings län ger uttryck för att de insatser som görs inom Språklust är intressanta och betydelsefulla för uppdraget att främja små barns språkutveckling och stimulera till läsning.

Språklust och barnfamiljerna

Den tredje forskningsfrågan handlar om hur bibliotekens språkutvecklande och lässtimulerande arbete märks bland barnfamiljer i Jönköpings län.

Inom ramen för föreliggande studie har en enkät genomförts. Avsikten var att få veta något om *om* och *hur* Språklust och annan bok- och läsfrämjande aktivitet märks bland barnfamiljerna i länet. 33 svar inkom.

Enkäten visar att en överväldigande majoritet av respondenterna kände till Språklust. Den mest kända aspekten av Språklust är att BHV-sjuksköterskan pratar om böcker och läsning och ger en gåvobok vid hembesöket då barnet är 8 månader gammalt, det hade hälften av respondenterna kännedom om. Den aktuella gåvoboken, *Knacka på*, blev flitigt läst av familjerna. Nästan lika många som känner till hembesöket och gåvoboken känner till foldrarna, affischerna, bokmärken och bokkassar eller annat Språklust-material som kan ha distribuerats vid hembesöket, och som även finns på andra platser, som biblioteket och BHV. Språklusthyllan var känd hos en tredjedel av respondenterna. Majoriteten av respondenterna kände inte till möjligheten att vid behov få bok på recept från en logoped, och att den boken eller böckerna hämtas ut på biblioteket. Det kan

bero på att respondenterna själva inte upplevt eller erfarit den processen; det är att vända på det och säga att 3 av 33 respondenter kände till Språklust-recepten och hanteringen av dem. Väsentligen fler respondenter var förtrogna med Språklust-hyllan än med Språklust-recepten. Ungefär hälften av respondenterna uppgav att de fått gåvoboken *Sagasagor*, den som barnet får vid 5 års ålder vid träffen då BHV-sjuksköterskan talar om goda levnadsvanor, och den hade förvisso lästs, men inte lika flitigt som gåvoboken *Knacka på*. Man kan fråga sig varför inte så många hade fått boken *Sagasagor*, men det ska nämnas att enkäten inte samlade in uppgifter om åldrar på barn, och att de som svarade på enkäten kanske inte hade några 5-åringar i familjen. En övervägande majoritet av respondenterna uppger att de även fått annan gåvobok från biblioteket, alltså en bok som tillhandahålls utöver den lägstanivå som Språklust avser utgöra. En övervägande majoritet av respondenterna (28 av 33) uppger också att familjen läser bok varje dag i hemmet.

Många av respondenterna uppger att de går till biblioteket med familjen, men inte så ofta som varje vecka. De hade möjlighet att berätta vad de gör när de besöker biblioteket, och bokrelaterade aktiviteter är absolut dominerande bland svaren. Man gör mycket annat också, men böcker och läsning har sin givna plats. Kapprumsbibliotek har introducerats i några kommuner, och de är uppskattade av respondenterna. En respondent uppger att hen inte går till biblioteket utan använder kapprumsbiblioteket i stället. Av respondenternas fritextsvar framgår det att biblioteket används för litteraturförsörjning på fler språk än svenska.

Det går inte att dra några generella slutsatser om språkutvecklande och läsfrämjande arbete i ett helt län baserat på en enkät med 33 svar. Den slutsats som går att dra av enkätens resultat är att biblioteksverksamheten har betydelse för dem som har svarat.

Reflektioner

Efter att forskningsfrågorna fått sina svar finns utrymme för några reflektioner över studien och dess resultat.

Det teoretiska ramverk som konstruerats för studien, med utgångspunkt i betydelsen av lagstiftning och regelverk, kunskaps- och förklaringsmodeller samt organisation för fungerande samverkan (Danermark och Kullberg, 1999; Danermark, 2000) har bidragit till berättelsen om Språklust. Dessa aspekter har beaktats medan samverkan har tagit form över tid. Begreppet *lösa kopplingar* har bidragit till att förstå hur samverkan har byggts, eller "riggats". Det kan noteras att det sätt att bygga samverkan som använts inom Språklust i Jönköpings län skiljer sig stort från de mer täta kopplingar som föreslås av Hampson Lundh och Michnik (2014), när de skriver om hur en samverkan som främjar små barns språkutveckling bör ta form. Det jag vill peka på är att man i Jönköpings län genom Språklust valde en annan väg. Det har även varit fruktbart att arbeta med begreppet *gränsobjekt*, för att få syn på att olika professioner kan tillskriva

samma objekt olika mening-ar, och ändå samverka kring detsamma på ett ändamåls-enligt sätt. Det finns många gränsobjekt inom Språklust.

I Jönköpings län har man sedan starten år 2015 utformat en samverkan som är lokalt förankrad och engagerar både regionen och kommunerna. Man har valt ett arbetssätt som på olika sätt skiljer sig från den nationella satsningen Bokstart, som administreras av Kulturrådet. Bokstarts insatser riktas till barn i åldern 0-3 år medan Språklusts insatser riktas till ett större åldersspann. I instruktionerna för Bokstart anges barnhälsovården som en möjlig samverkansaktör. Barnhälsovården är hårt styrd av Rikshandbokens skrivningar, och där är inte 0-3 år en självklar avgränsning. Rikshandboken öppnar snarare för fördjupat språkfrämjande arbete för barn *efter* 3-årsåldern, som en konsekvens av den språkscreening som görs av barn mellan 2,5-3 års ålder. Barn vars behov registreras genom BHVs språkscreening kan idag inte få något stöd alls genom Bokstart och de statliga medel som finns där, då barnen är för gamla. Danermark och Kullberg (1999) samt Danermark (2000) pekar på medvetenheten om den lagstiftning och regelverk som gäller för samverkansparter som en betydelsefull aspekt för lyckad samverkan. Det tycks mig som att Kulturrådet, med sina nu gällande Bokstart-instruktioner, möjligen har underlåtit att stämma av liggande regelverk för den tänkta samverkansparten barnhälsovården, då Bokstarts åldersgränser har svag förankring i Rikshandboken. Det underlättar inte för samverkan med barnhälsovården, är min reflektion. Jag föreslår att Kulturrådet anpassar exempelvis åldersgränserna för att erhålla medel från Bokstart till former som bättre stämmer överens med de villkor som tänkta samverkansparter har att förhålla sig till.

En fråga som har dykt upp många gånger och på olika sätt under arbetet med föreliggande studie är den om *hembesök*. När Språklust började ta form runt år 2015 var hembesök i ropet genom att Bokstart introducerades i Sverige, och inom Bokstart är hembesök av bokstartare hos småbarnsfamiljer i socioekonomiskt utsatta områden en vital del. I Jönköpings län ville man erbjuda språkfrämjande verksamhet för *alla* barn, och fann att hembesök hos alla barn vore ohållbart. En intervjuad bibliotekarie i föreliggande studie gav uttryck för uppfattningen att hembesök av bibliotekarier vore den önskvärda metoden att arbeta med i språkfrämjande hänseende, och hembesök som metod omnämndes även av fler. Hembesök verkar attraktivt att *göra*, för många biblioteksföreträdare. Inom Språklust har man sedan år 2018 infört språkfrämjande hembesök till *alla* barn, genom BHV-sjuksköterskan som ger en bokgåva och pratar om vikten av språk, då barnet är 8 månader gammalt. På detta sätt får alla barn språkstimulerande besök i hemmet. Sofia Lindström Sol (2021; Sol och Ekholm 2021) diskuterar fenomenet hembesök inom ramen för Bokstart i Göteborg och finner likheter mellan aktiviteten och filantropi från 1800-talet. Samhällets representanter är inte självklart neutrala, och därför är inte heller bibliotekarier på hembesök neutrala. Lindström Sol (2021; Sol och Ekholm 2021) är inte förespråkare för hembesök av bibliotekarier. Jag tänker att det kan vara svårt nog för en BHV-sjuksköterska med

samhällets uttalade uppdrag att göra hembesök att få tillträde till somliga hem, och det är inte säkert att den situationen blir enklare av att än fler av samhällets representanter vill göra hembesök. Det är rimligt att mer diskutera vem som, under vilka omständigheter, kan ta sig rätten att som en representant för samhället träda in i någons hem.

Föreliggande studie om samverkan visar bland annat på att olika professioner arbetar tillsammans mot samma mål men utifrån sina respektive kompetenser. Flera informanter ger uttryck för vad som är deras kompetens, jämfört med kompetensen hos någon annan profession. Bibliotekarierna får sägas vara tämligen trygga i sina roller och de vet var gränserna går mellan sitt eget uppdrag och en annan professions uppdrag. Det påminner om vad Mikael Löfström (2001) skriver om samverkan: att samverkan gör de egna konturerna tydligare, både utåt och inåt. Så fungerar samverkan också inom Språklust - det stärker professionerna.

I intervjuerna med bibliotekarierna var det flera som beskrev sina upplevelser och erfarenheter av att läsa för riktigt små barn, i grupp. Barnen visade prov på en enorm koncentration, vilket kunde förvåna deras föräldrar – de hade inte förväntat sig det beteendet. Dyne et al. (2024), som studerat småbarnsföräldrars upplevelser av halländska Språkstartsbesök i hemmet, visar att just den effekten – att föräldrarna får en förändrad syn på de små barnens förmåga till språkliga aktiviteter – är ett viktigt resultat av de hembesök som görs. Föreliggande Språkluststudie ger vid handen att hembesök inte är den enda förutsättningen för att uppnå den effekten hos föräldrar, och heller inte hos barnen.

Av de fyra bibliotekschefer som utgjorde fokusgruppen var det ingen som hade bibliotekariebakgrund. Samtliga kom från andra utbildningar, erfarenheter och branscher. Det var mycket intressant att ta del av bibliotekschefernas syn på folkbibliotekets roll på ett idémässigt plan; biblioteket beskrevs som en motpol till samtidens mätthysteri och förpappring (jfr. Bornemark, 2018) och som ett alternativ till fantasilöshet. Bland bibliotekscheferna fanns ett stort engagemang för folkbibliotekets plats och betydelse i samhället. Bibliotekets roll i samhället diskuterades på fler håll i studien. En bibliotekarieinformant delger sina reflektioner över hur företrädare för BHV och logopedi ser samlings-aspekten av biblioteket, men knappt inget annat. Jag ser nämnda exempel som ett fall av den alltid närvarande spänningen mellan användare och samling i biblioteksverksamheten. Jag finner att personer utanför biblioteket (som BHV, logopedi) har fokus och förväntningar på *samlingen*, medan biblioteksföreträdare många gånger har annat fokus, företrädesvis på *användaren*. Diskussionen om bibliotekets funktion i samhället lär fortgå.

En sista reflektion ska delges, och den handlar om styrningen av Språklust. Danermark (2000) trycker på betydelsen av ledningens ansvar för att skapa förutsättningar för fungerande samverkan. Under intervjun nämnde P1 att över tid har "omtag" gjorts i styrgruppen för Språklust; en översyn av gruppens medlemmar och intentionerna med

medverkan. Det detaljen tänker jag är av största vikt – att Språklust ska styras av personer med hållbara argument för varför små barns språkutveckling är viktigt och värt att satsas på. Språklust har efter tio år funnit former, med sin samverkansstruktur och sina insatser, men då omvärlden är föränderlig krävs en styrgrupp med känslighet för förändringar från olika håll och av olika slag, och som balanserar bibliotek, barnhälsovård och logopedi på ett ändamålsenligt sätt. Så har Språklust fungerat, för att – som man säger – ge alla barn Språklust.

Förslag till fortsatt forskning

Att studera Språklust har väckt nya frågor och därmed förslag till fortsatt forskning.

Föreliggande studie är gjord ut biblioteksperspektiv. Det vore intressant att undersöka om samverkansstruktur och insatser inom Språklust är relevanta för BHV-sjuksköterskor och logopeder, inom deras respektive samhällsuppdrag. Det är värdefullt att veta hur andra parter inom samverkan ser på det arbete som görs.

Att skriva Språklusts historia har också väckt intresse. Att gå till arkiven och undersöka hur Språklust tog form, vilka fenomen i sin samtid som spelade större eller mindre roll och vilka aktörer som bidrog med vad. Det är inte ovanligt att samverkan havererar (Danermark, 2000) men Språklust har hållit. Där kan finnas en berättelse som förtjänar uppmärksamhet.

Ytterligare ett förslag till fortsatt forskning är att kartlägga och jämföra de språkutvecklande verksamheter som görs i samverkan mellan bibliotek, barnhälsovård och logopedi över Sverige. Förutsättningarna kan variera över landet och det vore intressant att veta hur och på vilka sätt lokala lösningar tillämpas jämfört med mer centralt styrda, som Bokstart.

Författarens tack

Tack till informanterna. För entusiasm och kloka tankar, och för att jag fick ta del av det.

Lena och Johanna vid Biblioteksutveckling, RJL. Alltid är de tillmötesgående, de svarar på mina underliga frågor och berättar så mycket spännande för mig om regional biblioteksverksamhet i allmänhet och Språklust i synnerhet.

För möjligheten att fundera på samverkan som fenomen, och märka att ett samverkansperspektiv är applicerbart på många av det sociala livets förhållanden.

Hans Eriksson, för alla former av support med det digitala, i stort och smått.

Referenser

Bibliotekslagen. SFS 2013:801

Blomberg, Mymmel & Ehde Andersson, Maria (2010). *Språkkedjan: en obruten kedja för alla barns tal- och språkutveckling: en halländsk modell*. Halmstad: Regionbibliotek Halland

Bokstart. www.bokstart.se

Bornemark, Jonna (2018). *Det omätbaras renässans: en uppgörelse med pedanternas världsherravälde*. Stockholm: Volante

Danermark, Berth (2000). *Samverkan - himmel eller helvete?: [en bok om den svåra konsten att samverka]*. Stockholm: Gothia

Danermark, Berth & Kullberg, Christian (1999). *Samverkan: välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur

Det här är Rikshandboken i barnhälsovård. Stockholm: Inera. Tillgänglig på Internet: [Det här är Rikshandboken i barnhälsovård - Rikshandboken i barnhälsovård](#)

Dyne, H., et al. (2024). "'Aha, so that's how it's done!' – parents' voices on an early language and literacy intervention." *Logopedics Phoniatrics Vocology*: 1-10.

Frithiofsson, K. (kommande). *Professionsteoretiska perspektiv på samverkan mellan bibliotekarier och logopeder En intervjustudie med utgångspunkt i konceptet Språkpiller*. Masteruppsats, Högskolan i Borås.

För det demokratiska samhällets utveckling: bibliotekslagen enligt lagstiftaren (2019). Stockholm: Svensk biblioteksförening

Hamp, Anna Maja (2022). *"Det vidgar ens värld": En studie av samverkan mellan Biblioteken i Halmstad, Regionbibliotek Halland och Logopedimottagningen i Halland*. Masteruppsats, Högskolan i Borås.

Kolada (2026). <https://www.kolada.se/verktyg/fri-sokning/?kpi=22816,22954,148817,150084&years=30202&municipals=16591,16592,16593,16594,16595,16596,16597,16598,16599,16600,16601,16602,16603&rows=municipal,kpi&visualization=>

Lundh, Anna Hampson & Michnik, Katarina (2014). *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige: en utökad kartläggning och nulägesbeskrivning*. Halmstad: Regionbibliotek Halland

Lindberg, Jenny (2024). *Folkbibliotekariers kompetenser för läsfrämjande*. Digiteket. digiteket.se

Lindberg, Kajsa (2009). *Samverkan*. Malmö: Liber

Lindström, Sofia (2021). *Delaktighet i kulturpolitiken [Elektronisk resurs] Rapport från forskningsprojektet Delaktighetsprocesser i Kulturförvaltningen Göteborgs stad*.

Göteborg: Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-26787>

Lindström Sol, Sofia & Ekholm, David (2021). Integrating cultural and social policy through family home visits in suburban areas of exclusion: examining the rationalities of Bookstart Göteborg. *International journal of cultural policy*, 27(7), s. 952–966.

Löfström, Mikael (2001). Samverkan mellan offentliga organisationer - att konstruera gränser. *Kommunal ekonomi och politik*, volym 5, nr 2, sid. 69-90

Orton, Douglas J. & Weick, Karl E. (1990). Loosely coupled systems: A reconceptualization. *Academy of Management Review*, 15(2), s. 203-223.

Rikshandboken i barnhälsovård [Elektronisk resurs]. (200?-). Stockholm: Inera
Tillgänglig på Internet: <http://www.rikshandboken-bhv.se/>

Rydsjö, Kerstin (2012). *Dags att höja ribban!?: en rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitetsutveckling*.
Halmstad: Regionbibliotek Halland

Rånlund, Anders (2020). *Bokstart i Sverige: en uppföljning*. Stockholm: Statens kulturråd

Sandin, Amira Sofie & Berge Kleber, Emma (2023). *Barns och ungas bibliotek: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*.

Ögland, M., Lundgren, L. & Wockatz, K. (2010). *Mäta och väga : om statistik och effektivitet på folkbibliotek*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Nämnda exempel på regionala satsningar på området samverkan mellan bibliotek, barnhälsovård och logopedi (se avsnittet *Att arbeta tillsammans för små barns språkutveckling*)

Språklust i Region Jönköpings län: <https://www.rjl.se/regional-utveckling/kultur/biblioteksutveckling/spraklust>

Språknätet i Region Uppsala:
<https://regionuppsala.se/utveckling/utvecklingsomraden/kulturochbildning/verksamhetsomraden-inom-kulturutveckling/biblioteksutveckling/sprakutveckling-och-skapande-for-barn/spraknatet/>

Språkpiller i Östergötland: <https://www.gotabiblioteken.se/sprakpiller>

Språkstart i Region Halland: [Språkstart Halland | Region Halland](#)

Språkstegen i Blekinge/Kronoberg: <https://regionblekinge.se/biblioteksutveckling-blekinge-kronoberg/sprakstegen/om-sprakstegen.html>

Språktåget i Region Jämtland Härjedalen: <https://biblioteksutvecklingjh.se/biblioteksutveckling/for-biblioteken/barn--unga/spraktaget.html>

Språktåget i Region Stockholm: <https://www.regionstockholm.se/kultur/regionbiblioteket/spraktaget/det-har-ar-spraktaget/>

Språktåget i Region Västra Götaland: <https://www.vgregion.se/f/kulturforvaltningen/biblioteksutveckling/lasframjande2/spraktaget/>

Informantförteckning

Informant	Representerar	Tillfälle
B1	Bibliotekarier	Individuell intervju i v. 46:2025
B2	Bibliotekarier	Individuell intervju i v. 46:2025
B3	Bibliotekarier	Individuell intervju i v. 46:2025
B4	Bibliotekarier	Individuell intervju i v. 46:2025
G1	Bibliotekschefer	Fokusgruppsintervju 2026-01-16
G2	Bibliotekschefer	Fokusgruppsintervju 2026-01-16
G3	Bibliotekschefer	Fokusgruppsintervju 2026-01-16
G4	Bibliotekschefer	Fokusgruppsintervju 2026-01-16
P1	Biblioteksutveckling	Parintervju, 2025-11-06
P2	Biblioteksutveckling	Parintervju, 2025-11-06

